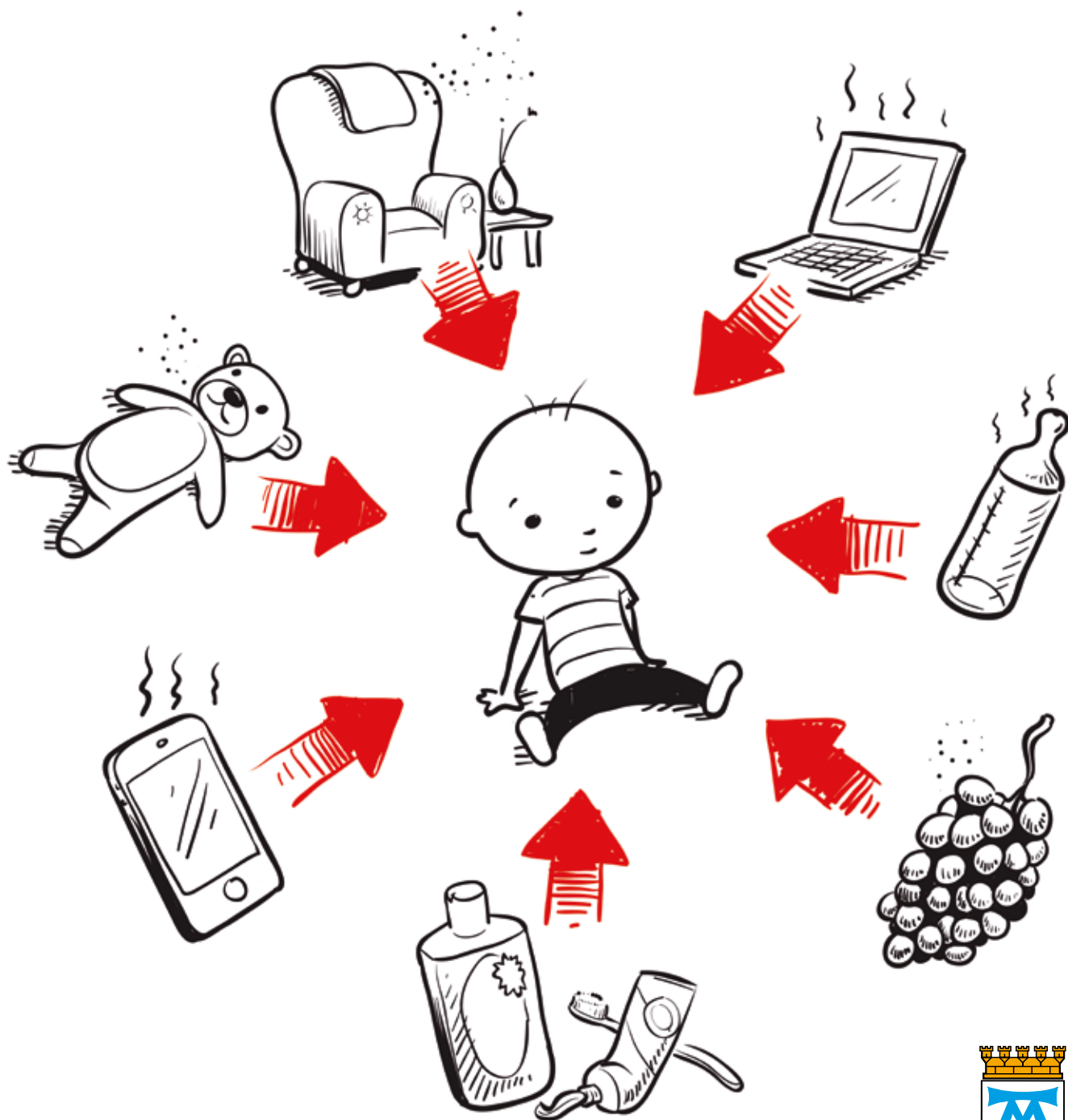

Västerås stads handlingsplan för kemikalier 2015-2020

Innehåll

Innehåll.....	3	5. Handlingsplanens prioriteringar	18
Sammanfattning.....	4	5.1 Prioriterade varu- och produktgrupper.....	18
1. Bakgrund	5	Kemiska produkter	18
1.1 Inledning.....	5	Hygieniska produkter	18
1.2 Syfte	6	Byggprodukter	18
1.3 Avgränsningar.....	6	Textilier.....	18
1.4 Uppdragets organisation.....	6	Elektriska och elektroniska produkter.....	19
1.5 Genomförande och uppföljning	6	Leksaker och annan utrustning riktad till barn.....	19
Centrala ord och begrepp.....	7	Bekämpningsmedel.....	19
2. Problembeskrivning.....	9	Läkemedel	19
3. Befintliga mål, planer och lagstiftning	10	Inredning	19
3.1 Västerås stads miljöprogram, miljöpolicy och		5.2 Prioriterade kemiska ämnen	19
andra styrande dokument	10	6. Mål och åtgärder	20
3.1.1 Miljöprogrammets fokusområde "skadliga ämnen"		6.1 Kemikaliehandlingsplanens mål	20
och dess precisering.....	10	6.2 Översikt över mål och åtgärder	20
3.1.2 Kemikalieplanens koppling till		Stöd till Genomförande av kemikaliehandlingsplanen	21
stadens andra handlingsplaner.....	10	Inriktningsmål 1	
3.2 Nationella och regionala miljökvalitetsmål		- Den totala mängden särskilt farliga ämnen ska minska	21
för en Giftfri miljö	12	Inriktningsmål 2	
3.3 Lagstiftning och internationellt samarbete	13	- Exponeringen för farliga ämnen ska minska	24
3.3.1 Miljöbalken	13	Inriktningsmål 3	
3.3.2 EU-lagstiftning.....	14	- Konsumenters kunskap om kemikalier ska öka.....	25
3.3.3 Internationellt	14	Inriktningsmål 4	
3.4 Kemikalieinspektionens handlingsplan		- Öka informationen och tillsynen av verksamheter med	
för en giftfri vardag.....	15	inriktning på kemikalier i varor och produkter	26
4. Utgångsläget för kemikaliearbetet i Västerås	16	Inriktningsmål 5	
4.1 Användning av kemikalier inom den egna verksamheten	16	- Öka Västerås stads samverkan med andra myndigheter	27
4.2. Användning av kemikalier inom Västerås kommun	16	Inriktningsmål 6	
		- Öka samverkan inom Västerås stad.....	27
		6.3 Beskrivning av mål och åtgärder	23
		Bilaga 1. Lokala fokusämnen.....	37
		Bilaga 2. Kemikaliepolicy.....	38
		Bilaga 3. Kriterier för prioriterade kemiska ämnen	38

Sammanfattning

I Västerås stads miljöprogram beskrivs ett framtida Västerås där ett aktivt kemikaliearbete bedrivs för att förhindra negativa effekter hos människan och miljön. Västerås ska vara en stad där invånare kan bo och verka i en varaktigt frisk, livskraftig och attraktiv miljö.

Syftet med Västerås stads handlingsplan för kemikalier är att skapa gemensamma prioriteringar och driva på kemikaliearbetet inom staden. Handlingsplanen ska genomföras av förvaltningar och bolag för att förebygga kemiska risker och framtida kostnader som orsakas av kemikalier. Tillsammans ska Västerås stad arbeta för en giftfri miljö.

Ett fungerande kemikaliearbete bygger på fyra principer; åtgärda vid källan, försiktighetsprincipen, förorenaren betalar och utbytesregeln. Handlingsplanens mål bygger på dessa principer och innehåller åtgärder inom de områden som kommunen har rådighet över; tillsyn, information till företag och invånare, kemikaliekrav vid inköp och upphandling och den egna användningen av kemikalier. Barn är särskilt känsliga för kemikalier. Därför innehåller handlingsplanen bland annat åtgärder för att barn inte ska utsättas för farliga ämnen i förskolan.

För att nå målen i handlingsplanen är samverkan en nyckel. Samverkan ska ske såväl internt mellan stadens förvaltningar och bolag som externt mellan kommuner och andra aktörer. En förvaltningsövergripande kemikaliegrupp föreslås bildas och en kemikaliesamordnare tillsätts som stöd för genomförandet av handlingsplanen.

Handlingsplanen har identifierat ett antal varu- och produktgrupper som ska användas för prioritering i stadens kemikaliearbete.

- kemiska produkter
- hygieniska produkter
- byggprodukter och inredning
- elektriska och elektroniska produkter
- leksaker och annan utrustning riktad till barn
- bekämpningsmedel
- läkemedel

Västerås stad ska aktivt byta ut farliga ämnen i den egna verksamheten. I det arbetet ska Kemikalieinspektionens PRIO-databas, som innehåller prioriterade utfasningsämnen och riskminskningsämnen, användas. Vid stadens upphandling av varor och tjänster ska ämnen upptagna på EU:s kandidatförteckning samt hormonstörande ämnen upptagna på Internationella kemikalieseekretariatets SIN-lista användas för att ställa krav på leverantörer.

Kemikaliehandlingsplanen identifierar även lokala fokusämnen för informationsinsatser och stöd för prioritering i tillsynsarbetet.

För att undvika risker med kemikalier behövs större kunskap och medvetenhet både inom staden, i företagen och hos invånarna. Målet för staden är att med olika verktyg och styrmedel byta ut farliga ämnen i produkter och varor mot bättre alternativ i verksamheten. Västerås stad ska vara en förebild, och med hjälp av informationsinsatser ska västeråsarna få tillgång till mer kunskap för att kunna göra egna medvetna och kloka val i sitt dagliga liv som bidrar till en giftfri miljö.

1. Bakgrund

1.1 INLEDNING

Användningen av kemikalier är starkt kopplad till vår vardag. Den mat vi äter kan ha odlats med hjälp av bekämpningsmedel, de bilar vi kör använder drivmedel, spolarvätskor och oljor. Datorerna på våra arbetsplatser kan innehålla allt från bly till bromerande flamskyddsmedel, och leksakerna våra barn leker med riskerar att innehålla ftalater och andra farliga ämnen. Den här diffusa spridningen av farliga ämnen som ingår i varor orsakar risker för människor och miljön, samtidigt som vi vet väldigt lite om effekterna.

Kommunstyrelsen gav 2013-04-10 Stadsledningskontoret i uppdrag att ta fram en handlingsplan för kemikalier i Västerås stad. Handlingsplanen grundar sig på Miljöprogrammets fokusområde för skadliga ämnen, som anger att *"I Västerås ska vi aktivt arbeta för att minska mängden och spridningen av miljö- och hälsoskadliga ämnen"*.

Den nationella kemikaliepolitiken grundar sig på det nationella miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö. Det övergripande syftet med målet är att minska förekomsten av miljö- och hälsoskadliga ämnen i samhället. Västerås stads styrande handlingsprogram för miljöfrågor finns i miljöprogrammet. Detta fastslår stadens miljöinriktade ambitioner för de kommande 20 åren.

Handlingsplanen för kemikalier utgår från förstudien Giftfritt Västerås slutsatser, där det bland annat konstateras att det sker en diffus spridning av ämnen från många av de varor som västeråsarna använder i sin vardag.

Västerås är en stad i en expansiv fas. Inom tätorten växer staden både till ytan och till antalet invånare. Utvecklingen ställer krav på staden i form av utveckling och ansvar. För att uppnå en giftfri miljö och säkra en hållbar utveckling för invånarna, krävs det att Västerås stad intar en aktiv roll.

1.2 SYFTE

Syftet med kemikaliehandlingsplanen är att skapa gemensamma prioriteringar och driva på kemikaliearbetet inom Västerås stad för att förebygga kemiska risker och framtida kostnader som orsakas av kemikalier.

Handlingsplanen ska bidra till att uppfylla miljöprogrammets fokusområde för skadliga ämnen och kompletterat stadens befintliga handlingsplaner inom miljöområdet.

Handlingsplanen ska fungera som ett planeringsunderlag för stadens förvaltningar och bolag med ändamålet att bidra till en giftfri miljö. En viktig del av planen är att fungera som en katalysator för stadens invånare och övriga verksamheter genom att uppmuntra till en ökad medvetenhet om kemikalier.

1.3 AVGRÄNSNINGAR

Handlingsplanen är begränsad till de områden som Västerås stad har rådighet över. Ingår gör också det geografiska område som kommunen råder över. I de fall kommunen inte har rådighet, är en viktig uppgift att påverka andra aktörer genom informationsinsatser och samarbete för att lyfta frågan på regional och nationell nivå.

Med Västerås stad avses alla kommunala förvaltningar och bolag.

Handlingsplanen avgränsas mot de områden som berör stadens andra handlingsplaner, till exempel förorenade områden, avfall, dricksvatten och luftfrågor. Utöver det berör handlingsplanen inte heller området livsmedel då dessa behandlas i projektet Framtidens mat samt riktlinjer för livsmedelsinköp.

1.4 UPPDRAGETS ORGANISATION

Kemikaliehandlingsplanen har tagits fram av tjänstemän från Västerås stad med tillhörande bolag. Projektgruppen har bestått av följande medlemmar:

Caroline Söderlund (projektledare)	Miljö- och hälsoskyddsförvaltningen
Mei Jangesjö	ProAros
Bertil Mattsson	VafabMiljö
Anna Kruger	Fastighetskontoret
Hans Derenkow	Fastighetskontoret
Inga-Lill Thörn	Fastighetskontoret
Sabina Björklund	Mälarenergi

Åsa Wievegg	Mälarenergi
Anna Wadsten	Mimer
David Liderfeldt	Tekniska kontoret
Linnea Viklund	Tekniska kontoret
Maria Johansson	Teknik- och idrottsförvaltningen
Karoline Lindström	Upphandlingsenheten
Linda Vestman	Barn- och utbildningsförvaltningen

En styrgrupp bestående av följande representanter har bildats:

Olof Bergold (ordförande)	Stadsledningskontoret
Marianne Lidman Hägnesten	Miljö- och hälsoskyddsför- valtningen
Hans Näslund	Tekniska kontoret
Katarina Hogfeldt Forsberg	Mälarenergi
Per-Erik Persson	VafabMiljö

1.5 GENOMFÖRANDE OCH UPPFÖLJNING

Handlingsplanen för kemikalier beslutas av kommunfullmäktige. Revidering av planen ska ske vart femte år. Mål och åtgärder i handlingsplanen ska följas upp årligen. Ett underlag för uppföljning tas fram av kemikaliesamordnaren tillsammans med berörda förvaltningar och bolag. Övergripande uppföljningsansvar har kommunstyrelsen.

Planen omfattar perioden 2015-2020.

Centrala ord och begrepp

A- och B-verksamhet – Tillståndspliktiga miljöfarliga verksamheter, enligt 9 kapitlet i miljöbalken, delas in i A-, B-, C- eller så kallade U-anläggningar beroende på verksamhetens omfattning och miljöpåverkan.

Biocid – Bekämpningsmedel som används mot levande organismer för att t.ex. döda eller avskräcka. Exempel på produkter som är biocider är båtbottnfärg, rättgift, myggmedel och konserveringsmedel.

CIP-projektet – Projekt under FN:s miljöprogram som syftar till att utveckla globala riktlinjer för hur informationen i varukedjan, från tillverkare till konsument och sist avfallsledet, ska förbättras gällande vilka ämnen som finns i varor.

CMR ämnen – Ämnen som är cancerogena, mutagena (ämnen som skadar arvsmassan, DNA) och reproduktionstoxiska (ämnen som skadar fertiliteten eller som är fosterdödande eller fosterskadande)

CLP-förordningen – CLP, eller EU:s CLP-förordning, gäller klassificering, märkning och förpackning av kemiska ämnen och blandningar. Reglerar bl.a. vilka farosymboler och fraser som ska användas vid märkning.

Farliga ämnen – Ämnen som är klassificerade enligt CLP-förordningen som giftiga, allergiframkallande eller på annat sätt hälsofarliga, samt ämnen som är miljöfarliga. Klassificeringen anger ämnets inneboende farliga egenskaper.

Förorenaren betalar – Innebär att det alltid är den som orsakar eller riskerar att orsaka en miljöstörning som ska bekosta de förebyggande eller avhjälpanande åtgärderna.

Försiktighetsprincipen – Innebär att risken för skador och olägenheter medför en skyldighet att vidta åtgärder som behövs för att negativa effekter på hälsa och miljö ska förebyggas, hindras eller motverkas.

Kandidatförteckningen – Reach-förordningens lista med särskilt farliga ämnen (SVHC). Ämnen som kan föreslås till kandidatförteckningen är ämnen som har egenskaper som kan medföra allvarliga och bestående effekter på människors hälsa och i miljön, så kallade särskilt farliga ämnen.

Kemikalier – Det som benämns som kemikalier är det som i allmänhet kallas kemiska ämnen eller kemiska produkter. Med kemikalier avses det som har framställts eller utvunnits av samhället för kommersiella ändamål. Gäller även blandningar av kemiska ämnen.

Kemiska ämnen – Ett ämne definieras som ett kemiskt grundämne eller föreningar av detta ämne i naturlig eller tillverkad form.

Kemisk produkt – En blandning bestående av två eller flera ämnen. Exempel på kemiska produkter är rengöringsmedel för städning, limmer, smörjolja och lösningsmedel.

KIFS-förordningarna – Kemikalieinspektionens grundföreskrifter.

PBT ämnen – Ämnen som är långlivande (tar lång tid innan de bryts ner), bioackumulerande (ansamlas i högre koncentrationer ju högre upp i näringskedjan de kommer) och toxiska.

PIC proceduren – Gäller hantering av förhandsgodkännande för vissa farliga kemikalier och bekämpningsmedel i internationell handel. Hör till Rotterdamkonventionen.

POPs ämnen – Långlivade organiska föreningar, exempelvis DDT, vissa bromerade flamskyddsmedel och PCB.

PRIO-listan – Webbaserat verktyg framtaget av Kemikalieinspektionen. Verktöget används för att prioritera bland särskilt farliga ämnen och kategorisera dessa till två grupper utifrån deras egenskaper – utfasningsämnen eller prioriterade riskminskningsämnen.

Prioriterade riskminskningsämnen – Är ämnen som har egenskaper som bör ges särskild uppmärksamhet.

REACH – Den europeiska kemikalielagstiftningen. Reach står för registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier. Bestämmelserna i Reach omfattar kemiska ämnen, både ämnet som sådant och när ämnet ingår i en blandning.

Recipient – Vattendrag som tar emot avloppsvatten.

SAICM – Global överenskommelse och forum för samverkan mellan olika aktörer som är intresserade av att uppnå en säker kemikaliehantering

Substitution och substitutionsprincipen – Utbyte av ett miljö- och hälsofarligt ämne mot ett mindre farligt ämne eller annan teknik.

Särskilt farliga ämnen (SVHC) – Med särskilt farliga ämnen avses ämnen som är CMR, PBT eller vPvB, samt ämnen med andra allvarliga egenskaper som inger motsvarande grad av betänklighet. Ämnen som är kraftigt allergiframkallande, hormonstörande ämnen samt metallerna kvicksilver, kadmium och bly räknas till de särskilt farliga ämnena i miljö kvalitetsmålet Giffri miljö.

UNEP – FN:s miljöprogram, samordnar utvecklingen av globala miljöprogram och stödjer arbetet med att bygga upp miljöarbetet i utvecklingsregioner.

Utfasningsämnen – Ämnen med så allvarliga egenskaper att de inte bör användas.

Varor – EU:s kemikalieförordning Reach definierar en vara som "ett föremål som under produktionen får en särskild form, yta eller design, vilket i större utsträckning än dess kemiska sammansättning bestämmer dess funktion". Exempel på varor är leksaker, datorer, möbler, fordon och byggprodukter.

vPvB ämnen – Ämnen som är mycket långlivade och mycket bioackumulerande. Se ovan.

2. Problembeskrivning

Kemikalier har de senaste 50 åren fått en allt mer betydande roll i vårt vardagliga liv. På bara ett par decennier har den industriella revolutionen resulterat i att det går att handla maten färdiglagad i närmsta matbutik och att tv-apparaten har blivit en stående inredningsdetalj i de svenska vardagsrummen. Kopplingen mellan en ökad konsumtion och ökad användning av kemikalier är tydlig. Billiga produkter som produceras i utvecklingsländer där kemikaliekontrollen är dålig, transporteras över världen där de så småningom riskerar att sprida kemikalier. Många av dagens kemikalier fyller viktiga behov, men utvecklingen har skett utan tillräcklig hänsyn till kemikaliernas och varornas påverkan på naturen och våra kroppar.

Kemikalieproblematiken har antagit en ny skepnad, det är inte längre industrier och miljöfarliga verksamheter som är det enda problemet. Faktum är att det idag är våra hem, skolor och arbetsplatser som bidrar till flera av de kemikalieutsläpp som anses som problematiska. I vår vardag exponeras vi och våra barn kontinuerligt för små doser av kemiska ämnen. Socialstyrelsens och Karolinska institutets miljöhälsorapport från 2013 pekar på fyra huvudsakliga exponeringsvägar där människor utsätts för kemikalier; dricksvatten, livsmedel, förorenade områden och konsumentprodukter.

Hos den europeiska kemikaliemyndigheten ECHA är det idag ca 145 000 olika ämnen registrerade. Mängden kemiska ämnen tillsammans med mängden varor och produkter bidrar till att området är väldigt svårt att överblicka och ingen vet exakt vilka ämnen som är ofarliga eller vilka som kan ge effekt på oss människor eller miljön. Det är viktigt att påpeka att det endast är läkemedel och bekämpningsmedel som prövas och godkänns av en myndighet innan de får säljas.

Läkemedel är en viktig del i ett fungerande samhälle och en självklar del av vården. Under 2009 hämtade två tredjedelar av den svenska befolkningen ut ett eller flera receptbelagda läkemedel. Många av dessa läkemedel är tillverkade med syftet att påverka människokroppen och dess processer redan vid låga koncentrationer. En vanlig missuppfattning är att sjukhus står för en stor del av läkemedelsflödet till miljön. Med utgångspunkt från statistik framtagen av Apoteket Service AB kunde Läkemedelsverket fastställa att det var endast drygt två procent av den totala försäljningen av läkemedel under 2009 som kom från slutenvården. Samtidigt som det är tydligt att stora delar av befolkningen behöver läkemedel i sin vardag slår Regeringen fast att det finns en brist i kunskapen om läkemedels miljöpåverkan, vilket i längden bör ses som en riskfaktor för den framtida vattenförsörjningen. De läkemedel som inte bryts ner av kroppen utsöndras via urin eller avföring och hamnar så småningom i reningsverken. När läkemedlen når reningsverket finns det tre vägar för dessa att färdas, antingen bryts de ner eller så hamnar de i det rena utgående avloppsvatt-

net, ytvattnet, eller i slammet. Eftersom det idag inte finns några krav på att reningsverk ska kunna rena bort läkemedelsrester finns det risk att halterna av läkemedel i vattendrag nedströms reningsverk kan bli tillräckligt höga för att till exempel påverka fisk.

Kemikaliers inneboende egenskaper kan ha olika karaktär. En del kan ge effekt vid en liten tillfällig exponering, till exempel kvicksilver, medan andra ger effekter vid långtidsexponering. Kemikalier kan även vara långlivade i miljön och ansamlas i levande organismer. Det är endast ett fåtal ämnen vars farlighet man känner till; de flesta ämnens farlighet vet man tyvärr alldeles för lite om i dagsläget.

Cocktaileffekten är den verkan som uppstår när två eller flera kemiska ämnen blandas i människors kroppar eller i miljön. Kunskapen om kemiska ämnen och vad som händer när dessa blandas är låg. En del ämnen är skadliga var och en för sig, och andra kan ge en dubbel effekt när det kombineras med ett annat ämne. Dessa exponeringar kan ge en rad effekter och misstänks ligga bakom den ökade mängden av cancer- och diabetesfall i samhället. Forskare har även hittat ett samband mellan kemikalier och svårigheter att få barn, skador på nervsystemet, fetma och allergier. Bristen på kunskap och test-data är orsaken till att man idag inte vet vilka risker det finns med kemikalieanvändandet, inte heller hur exponeringen ser ut.

Ett exempel på farliga ämnen är bromerade flamskyddsmedel. Dessa används ofta i elektronik och textilier för att minska risken för brand. Vid användande av till exempel en madrass som innehåller bromerande flamskyddsmedel, frigörs kemikalierna succesivt och hamnar i damm och inomhusluft. Något som innebär problem framförallt för små barn eftersom de ofta befinner sig nära golvet där dammet samlas.

Barn och unga är särskilt känsliga för kemikalier. En rad olika hormonella system måste samspela för att ge en normal utveckling. Samspelet är mycket komplext. Särskilt känsligt för störningar är den snabba utvecklingen hos det ofödda barnet. Men utvecklingen fortsätter fram till och under hela puberteten, den period då barnet utvecklas till vuxen. Kroppens hormoner styr pubertetens start och utveckling. De olika förlopp som styr utvecklingen från befruktningen av ägget till vuxen ålder kan störas av kemikalier.

Många av de ämnen som ingår i varor och produkter frigörs i samband med att de produceras, används eller blir till avfall. Beroende på hur hårt kemikalien är bunden till föremålet/varan, kan den läcka ut i olika grad och därefter tas upp i människors kroppar eller andra organismer i omgivningen. Det som släpps ut idag kan ge effekter först inom ett eller ett par decennier. Det kan också ta avsevärd tid innan de åtgärder som sätts in ger resultat, särskilt då halterna av kemikalier har byggts upp under många år.

3. Befintliga mål, planer och lagstiftning

I detta kapitel beskrivs översiktligt de befintliga mål, planer och lagstiftning som har bäring, direkt eller indirekt, på kemikaliehandlingsplanen. Det handlar om Västerås stads olika miljöprogram och handlingsplaner, nationella och regionala miljökvalitetsmål (Giftfri miljö) samt lagstiftning och internationellt arbete.

3.1 VÄSTERÅS STADS MILJÖPROGRAM, MILJÖPOLICYN OCH ANDRA STYRANDE DOKUMENT

Strategiska planen är Västerås stads övergripande styrdokument och sätter upp mål för att staden ska nå upp till visionen om 2026 – staden utan gränser. Planen består av tre övergripande målområden med tillhörande strategier, där målet "Västerås ska vara Sveriges bästa miljökommun" har störst bäring på handlingsplanen för kemikalier.

Handlingsplanen för kemikalier har sin utgångspunkt i stadens styrande handlingsprogram för miljöfrågor – miljöprogrammet. Miljöprogrammet bygger på de nationella miljömålen och beskriver en framtidsbild där "Västerås är långsiktigt ekologiskt hållbart". Programmets syfte är att ge miljöfrågorna större kraft och därigenom ge bra förutsättningar för en god planering i Västerås.

Västerås stads miljöpolicy ger vägledning för stadens medarbetare i förvaltningar och bolag i det interna miljöarbetet. Policyn anger:

"Vi ska utveckla Västerås Mälarstaden, så att dagens invånare och framtida generationer kan bo och leva i en varaktigt frisk, livskraftig och attraktiv miljö genom att:"

- Hushålla med jordens resurser och samverka med andra för ett långsiktigt hållbart samhälle i samklang med naturens bärkraft och kretslopp.
- Våga in miljöhänsyn i stadens beslutsprocesser och miljöanpassa stadens samtliga verksamhetsområden.
- Stimulera invånarna till ett miljöanpassat beteende genom bland annat information, utbildning och samhällsplanering
- Vid upphandling av varor och tjänster fungera som en pådrivande kraft i arbetet för ett hållbart samhälle.
- Aktivt förebygga föroreningar.
- Med marginal uppfylla tillämplig miljölagstiftning och övriga krav.
- Engagera och utbilda samtliga medarbetare och förtroendevalda.
- Ständig förbättra stadens arbete för en bättre miljö.

3.1.1 Miljöprogrammets fokusområde "skadliga ämnen" och dess precisering

"I Västerås ska vi aktivt arbeta för att minska mängden och spridningen av miljö- och hälsoskadliga ämnen."

Miljöprogrammets fokusområde för skadliga ämnen beskriver Västerås stads ambitioner i kemikaliefrågor och preciseras i sex punkter, varav tre är direkt tillämpliga i handlingsplanen för kemikalier. Ambitionerna visar åtaganden som Västerås stad bör genomföra för att vara drivande i den ekologiska utveckling som miljöprogrammet beskriver:

- Verka för en minskad användning och spridning av miljö- och hälsoskadliga ämnen.
- Minska den egna användningen av miljö- och hälsoskadliga ämnen.
- Ställa miljökrav vid upphandling av varor och tjänster i största möjliga utsträckning.

3.1.2 Kemikalieplanens koppling till stadens andra handlingsplaner

Handlingsplanen för kemikalier förhåller sig till andra planer, både genom att påverkas av och påverka. De aktuella planer som beskrivs översiktligt nedan är:

- Översiktsplanen 2012-2026
- Vattenplanen 2012-2021
- Handlingsplan för dagvatten
- Avfallsplanen 2014 - 2019
- Handlingsplan för förorenade områden
- Handlingsplan för utomhusluft 2013-2018
- Trafikplanen

Översiktsplanen 2012-2026

Den kommuntäckande översiktsplanen, ÖP 2026, är en plan för användning av mark och vatten i Västerås. ÖP 2026 redovisar tolv strategier för hur vi tillsammans ska arbeta för att nå visionen och gå mot det långsiktigt hållbara Västerås. Planen gör även en utblick till år 2050.

Kemikaliefrågorna berörs på flera områden i planen. En riktlinje i avsnittet om vatten föreskriver att "Planeringen ska medverka till att mängden näringsämnen och miljögifter som tillförs våra vatten minskar". Utsläpp av miljögifter, näringsämnen eller försurande ämnen får konsekvenser för livet i vattnet och vår möjlighet att utnyttja resurserna knutna till vattnet. Åtgärder som särskilt lyfter fram vattnets rekreativvärde och bevarar och stärker biologisk mångfald uppmuntras i fortsatt planering.

ÖP 2026 beskriver också hur förekomsten av kemikalier påverkar samhället. I avsnittet om landskapsvärden och naturresurser behandlas verksamheter som hanterar farliga eller miljöstörande ämnen och material. ÖP konstaterar att denna typ av verksamheter och transporter genom bebyggelsen är förenade med risker för omgivningen. Det handlar både om risk för olyckor och katastrofsituationer och om risker för människors hälsa och miljön på lång sikt genom exponering av farliga ämnen, strålning eller liknande.

En av de tolv strategierna i översiktsplanen handlar om att hushålla med naturresurserna. Där anges att ”användningen av råvaror och andra resurser kontinuerligt ska minska. Utnyttjandet skall vara så effektivt som möjligt och i enlighet med kretsloppsprincipen. Det innebär att man varken skall förgifta naturen eller utnyttja den mer än vad den långsiktigt tål. Vad som utvinns ur naturen skall på ett uthålligt sätt kunna användas och återanvändas och återvinnas eller slutligen omhändertagas med minsta möjliga resursförbrukning.”

Vattenplanen 2012-2021

Vattenkvaliteten i vattendrag, sjöar och grundvatten speglar vad som händer på land. Dagens kemikalieanvändning riskerar att påverka vår möjlighet att använda sjöar och vattendrag som en resurs.

Vattenplanen syftar till att konkretisera stadens vilja att vara ekologiskt hållbar samt uppfylla miljömålen och miljö kvalitetsnormerna för vatten. Vattenplanen innehåller mål och åtgärder som i första hand syftar till att minska förekomsten av Vattendirektivets prioriterade ämnen, såsom metaller och organiska miljögifter.

I vattenplanen nämns kemikalier under kapitlet miljögifter som en viktig del att arbeta vidare med. Bekämpningsmedel och läkemedelsrester är två typer av föroreningar som särskilt tas upp. De åtgärder som tas upp syftar till att sammanställa befintlig kunskap och att utreda de viktigaste källorna för miljögifter. Arbetet med handlingsplanen för kemikalier bör ses som ett led i arbetet att förbättra vattenkvaliteten.

Mål i vattenplanen som har koppling till handlingsplanen för kemikalier:

Inriktningsmål:

- Såväl yt- och grundvattentillgångar skall skyddas och bevaras så att den framtida vattenförsörjningen tryggas.
- Övergödning och belastningen av näringsämnen och miljögifter till Mälaren ska minska och vattenkvaliteten i sjöar, vattendrag och grundvatten ska förbättras.
- Förekomsten av miljö- och hälsoskadliga ämnen i vatten ska minska.
- Vattenkvaliteten i Mälaren och dess tillflöden skall vara så god att även de känsligaste arterna i vår vattenmiljö kan fortleva.
- Kunskapen om källor till och konsekvenser av miljögifter ska öka.
- Belastningen av miljögifter i Västerås ska minska.

Effektmål:

- Västerås stad ska inom ramen för sin verksamhet se till att miljö kvalitetsnormerna god ekologisk status, samt

god kemisk status uppnås (inte överskrids) 2015/2021, samt att de åtgärder som beslutats av vattenmyndigheten 2009-12-16, som berör Västerås stad, genomförs.

- Belastningen på dagvatten vad gäller metaller och miljögifter ska till 2021 reduceras med 20 procent. Målet bör revideras om det framtida kunskapsläget pekar mot en ny riktning.

Handlingsplan för dagvatten

Handlingsplanen för dagvatten antogs i mars 2014 och ska revideras vart femte år.

Dagvatten är en av spridningsvägarna för kemikalier till Mälaren. Främst handlar det om kemikalier som sammankopplas med trafik eller spridning av bekämpningsmedel. Merparten av dagvattnet går idag orenat ut i Mälaren, trots att vattnet för med sig föroreningar från många olika källor.

Det finns ett ökat behov av en förbättrad dagvattenhantering. Staden växer och i takt med det skapas nya hårdgjorda ytor, vars dagvatten behöver tas omhand av ett begränsande befintligt ledningssystem. Detta i kombination med att sannolikheten för kraftiga regn förväntas öka i framtiden, ställer högre krav på omhändertagande av dagvatten än vad som varit fallet hittills i Västerås.

Koppling till kemikaliehandlingsplanen:

- Belastningen via dagvattnet vad gäller metaller och miljögifter ska till 2021 reduceras med 20 procent jämfört med 2011. Målet bör revideras om det framtida kunskapsläget pekar mot en ny riktning.
- Hänsyn ska tas till föroreningsutsläpp vid val av byggprodukter vid stadens upphandlingar.

Avfallsplanen 2014-2019

Västerås stad har tagit fram ett förslag till en ny Renhållningsordning. Renhållningsordningen består av Avfallsplan samt Lokala föreskrifter om avfallshantering. De målområden som arbetet under den kommande perioden ska inrikta sig mot är:

1. Den totala mängden avfall och avfallets farlighet ska minska.
2. De resurser som finns i avfallet ska tas till vara.
3. Avfallet ska hanteras på ett säkert sätt med avseende på hälsa och miljö.
4. Avfallshanteringen ska svara upp mot samhällets och kundernas krav på ekonomi, service och kvalitet.
5. Mark och utrymmen som krävs för en god avfallshantering ska tryggas.
6. Nedskräpningen i Västerås ska minska.

De delar i avfallsplanen som berör kemiska produkter och varor är främst punkterna 1, 2 och 3 ovan. Aktiviteter och åtgärder som kommer att dras igång under perioden och dess syfte beskrivs i korthet nedan:

- Utreda lämpliga förebyggande åtgärder riktade mot hushållens användning av kemikalier och hantering av farligt avfall.
- Ställa krav vid upphandlingar med syfte att bidra till att minska avfallets mängd och farlighet.

- Återkommande aktiviteter för att påverka attityder och vanor avseende återanvändning och hållbar konsumtion.
- Utredda hur insamling, återanvändning och återvinning av textilier kan utvecklas.
- Återkommande information om farligt avfall.
- Driva på utvecklingen och se över möjligheten till alternativa insamlingssystem för farligt avfall inklusive elektronikavfall och genomföra försök.
- Utforma och genomföra en kampanj om farligt avfall.
- Informera hushåll och fastighetsägare om farligt avfall.
- Delta i nationella och regionala informationskampanjer om farligt avfall.
- Informera om och uppmuntra olika målgrupper till fastighetsnära insamling av farligt avfall inklusive elavfall.
- I tillsynsplaneringen särskilt beakta verksamheternas hantering av farligt avfall och genom tillsyn kontrollera att farligt avfall hanteras på ett miljöriktigt sätt.

Flera av punkterna ovan har en direkt koppling till kemikalieplanen. Detta förstärker arbetet och innebär att aktiviteter i form av exempelvis information tjänar dubbla syften.

Handlingsplan för förorenade områden

Förorenade områden är mark, vatten, sediment eller byggnader där halterna av skadliga ämnen påtagligt överskrider den lokala bakgrundshalten. Sådana områden hittar man främst i anslutning till industrier. Syftet med planen är att åtgärda de områden som innebär akuta risker vid direktexponering och sådana förorenade områden som idag, eller inom en nära framtid, hotar betydelsefulla vattentäkter eller värdefulla naturområden.

Handlingsplanen för förorenade områden utgår från miljöprogrammets fokusområde för skadliga ämnen och har följande inriktningsmål:

- Föroreningar i mark och sediment ska behandlas för att uppnå nivåer som inte skadar människors hälsa eller naturmiljön.
- Förekomsten av miljö- och hälsoskadliga ämnen i luft, mark och vatten ska minska.

Handlingsplanen för kemikalier handlar främst om att minska och förebygga exponering och risker för kemikalier genom att substituera och välja rätt från början, medan handlingsplanen för förorenade områden handlar om att sanera och minska risken för ytterligare spridning och exponering för farliga ämnen som redan är spridda i miljön.

Handlingsplan för utomhusluft 2013-2018

Handlingsplanen för utomhusluft antogs 2013 och ska revideras vart femte år.

Syftet med handlingsplanen är att säkerställa att Västerås har god luftkvalité både nu och i framtiden och att luft inte utsätter människor för obehag och sjukdomar.

Det finns en tydlig koppling mellan luftfrågor och kemikaliefrågor i allmänhet då vissa kemikalier sprids genom luft. Handlingsplan för utomhusluft innehåller åtgärder kopplade till bland annat metallerna bly, nickel, kvicksilver och kadmium. Dessa är i kemikaliehandlings-

planen utpekade som lokala fokusämnen och därmed särskilt viktiga att arbeta med ur ett informationsperspektiv.

Koppling mellan planerna:

- Användningen av lösningsmedel i verksamheter inom Västerås ska minska med fem procent per treårsperiod och ge en total minskning med 20 procent till år 2026.

Trafikplanen 2014-2026

Trafikplan 2026 – strategidel är under framtagande, samrådsremissen är avslutad och handlingsplanen antas troligen i kommunfullmäktige under 2014. Liksom översiktsplanen ÖP 2026 har den målet inställt på år 2026. Trafikplanen innehåller tio strategier för en långsiktigt hållbar trafik i en attraktiv stad.

I trafikplanen riktas fokus mer och mer mot de konsekvenser som bilismen har på trafiken och samhället. Trafiken på våra vägar är den främsta källan till hälsofarliga partiklar i utomhusluften. Luftföroreningar innebär stora kostnader för samhället. I den stora luftmassan vi andas finns endast en liten del luftföroreningar, men trots det ger de stora negativa effekter på människors hälsa och miljön. Trafikplanens mål om minskad andel biltrafik av den totala mängden resande, är ett steg för att minska exponeringen av luftföroreningar för människor och miljö.

Trafiken är också en stor källa till föroreningar av dagvattnet som rinner ut i Västerås vattendrag och Mälaren. Föroreningarna kommer till exempel från avgaser, olja och slitage från asfalt, däck och bromsbelägg. Större utsläpp till vatten kan även ske i samband med trafikolyckor. I dagsläget saknas oftast rening av vägdagvattnet i Västerås. Rening av vägdagvattnet kan ske på olika sätt, men ska i första hand ske lokalt, nära källan. I trafikplanen hänvisas till vattenplanens mål om att belastningen via dagvattnet vad gäller metaller och miljögifter ska reduceras med 20 procent till 2021. Därför föreslås inga åtgärder inom detta område i handlingsplanen för kemikalier.

3.2 NATIONELLA OCH REGIONALA MILJÖKVALITETSMÅL FÖR EN GIFTFRI MILJÖ

De nationella miljömålen utgörs av 16 miljö kvalitetsmål, med ett tillhörande generationsmål, antagna av riksdagen med syftet att uppnå ett samhälle som är ekologiskt hållbart. Handlingsplanen för kemikalier utgår från det nationella miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö.

Målet för en Giftfri miljö lyder:

"Förekomsten av ämnen i miljön som har skapats i eller utvunnits av samhället ska inte hota människors hälsa eller den biologiska mångfalden. Halterna av naturfrämmande ämnen är nära noll och deras påverkan på människors hälsa och ekosystemen är försumbar. Halterna av naturligt förekommande ämnen är nära bakgrundsnivåerna."

Kemikalieinspektionen har i den årliga uppföljningen av miljö kvalitetsmålen från 2012 gjort bedömningen att det inte är möjligt att nå en Giftfri miljö till 2020 med beslutade eller planerade styrmedel.

Strukturen i miljömålsarbetet utgår från tre nivåer, den högsta och övergripande nivån utges av Generationsmålet som innebär att *"det övergripande målet för miljöpolitiken är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser"*. Generationsmålet anger också övergripande vad miljöpolitiken ska inriktas mot, till exempel att människors hälsa utsätts för minimal negativ miljöpåverkan, att kretsloppen är resurseffektiva och så långt som möjligt fria från farliga ämnen och att konsumtionsmönstren av varor och tjänster orsakar så små miljö- och hälsoproblem som möjligt. Den andra nivån i miljömålsarbetet utgörs av de 16 miljökvalitetsmålen, som anger det tillstånd i den svenska miljön som miljöarbetet ska leda till. Den tredje nivån är etappmålen som tydliggör vilka förändringar som krävs i samhället för att generationsmålet och miljökvalitetsmålen ska uppnås.

Till Giftfri miljö finns ett antal preciseringar som förtydligar innebörden av miljökvalitetsmålet och som tillsammans med etappmålen visar vilka områden riksdagen och regeringen tycker att länsstyrelser, myndigheter, kommuner och näringsliv ska prioritera.

Preciseringar till Giftfri miljö:

- Den sammanlagda exponeringen för kemiska ämnen via alla exponeringsvägar är inte skadlig för människor eller den biologiska mångfalden.
- Användningen av särskilt farliga ämnen har så långt som möjligt upphört.
- Spridningen av oavsiktligt bildade ämnen med farliga egenskaper är mycket liten och uppgifter om bildning, källor, utsläpp samt spridning av de mest betydande av dessa ämnen och deras nedbrytningsprodukter är tillgängliga.
- Företrädade områden är åtgärdade i så stor utsträckning att de inte utgör något hot mot människors hälsa eller miljön
- Kunskap om kemiska ämnens miljö- och hälsoegenskaper är tillgänglig och tillräcklig för riskbedömning
- Information om miljö- och hälsofarliga ämnen i material, kemiska produkter och varor är tillgänglig.

Regeringen har fastställt åtta etappmål för området farliga ämnen:

1. Utfasning av särskilt farliga ämnen
2. Kunskap om ämnens hälso- och miljöegenskaper
3. Information om farliga ämnen i varor
4. Utveckling och tillämpning av EU:s kemikaliereregler
5. Effektivare kemikalietillsyn inom EU
6. Giftfria och resurseffektiva kretslopp
7. Minska barns exponering för farliga kemikalier
8. Ökad miljöhänsyn i EU:s läkemedelslagstiftning och internationellt

Naturvårdsverket har på uppdrag av regeringen tagit fram förslag till nya etappmål inom miljömålssystemet med förslag på åtgärder och styrmedel samt förslag på hur målen kan följas upp. Förslaget skickades ut på remiss 2014.

Målet för en Giftfri miljö ska nås till år 2020. För att åstadkomma detta krävs samverkan mellan samhällets alla

nivåer, därför anpassas de nationella miljömålen till regional nivå i form av regionala miljömål. Ansvarig för detta är Länsstyrelsen i Västmanland. Det regionala miljömålet Giftfri miljö har i länet samma innebörd som på nationell nivå. För tillfället pågår en process hos Länsstyrelsen för att klargöra om nya regionala miljömål ska tas fram.

Regeringen presenterade i november 2013 kemikaliepropositionen På väg mot en giftfri vardag – plattform för kemikaliepolitiken (prop. 2013/14:39). Där redovisar regeringen en strategi för att nå miljökvalitetsmålet Giftfri miljö. Propositionen omfattar bland annat insatser för att minska kemikalierisker för barn, minska riskerna med läkemedelssubstanser i miljön och tillämpningen av befintliga kemikalierereglerverk. Följande insatser pekas ut för att nå miljökvalitetsmålet Giftfri miljö:

- Bättre kunskap och information för att förebygga risker
- Utfasning och substitution av särskilt farliga ämnen bör snabbas på
- Insatser avseende läkemedel, materialkretslopp och tillsyn
- Riskerna med farliga ämnen i varor behöver minska
- Minskad exponering via livsmedel och kosmetiska produkter
- Insatser inom EU och på global nivå
- Forskning och kunskapsuppbyggnad
- Nationella regler

3.3 LAGSTIFTNING OCH INTERNATIONELLT SAMARBETE

Kemikalier kan användas inom många olika funktioner i samhället och regleras inom ett brett spektrum av lagar; miljölagstiftning, arbetsmiljölagstiftning, transport av farligt gods, brandfarliga och explosiva varor, med fler. Detta avsnitt gör en övergripande beröring av den lagstiftning som finns för kemikalier som sätts på marknaden.

3.3.1 Miljöbalken

Bestämmelserna i Miljöbalken (1998:808) syftar till att *"främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö. En sådan utveckling bygger på insikten att naturen har ett skyddsvärde och att människans rätt att förändra och bruka naturen är förenad med ett ansvar för att förvalta naturen väl."* och ska tillämpas så att:

1. Människans hälsa och miljön ska skyddas mot störningar
2. Natur- och kulturområden ska skyddas och vårdas
3. Den biologiska mångfalden ska bevaras
4. En god hushållning av mark och vatten ska tryggas
5. Återanvändning och återvinning ska tryggas

Miljöbalkens grundläggande bestämmelser gäller likväl för kommuner, som för företag och privatpersoner. De allmänna hänsynsreglerna (2 kap) omfattar både användningen av kemiska produkter och kemikalier i varor. Hänsynsreglerna syftar till att förebygga negativa effekter på miljön. Särskilda bestämmelser om kemiska produkter, biotekniska organismer och varor som innehåller eller har behandlats med en kemisk produkt finns i 14 kapitlet.

Grund för ett fungerande kemikaliearbete, med hänvisning till Miljöbalkens bestämmelser samt EU-lagstiftning, är främst fyra principer:

- **Försiktighetsprincipen:** innebär att risken för skador och olägenheter medför en skyldighet att vidta åtgärder som behövs för att negativa effekter på hälsa och miljö ska förebyggas, hindras eller motverkas. Skyldigheten gäller alltså inte bara konstaterade skador och olägenheter, utan även att vidta åtgärder då det finns en vetenskapligt grundad misstanke om risk för att skador på människors hälsa eller miljön kan uppkomma.
- **Förorenaren betalar:** innebär att det alltid är den som orsakar eller riskerar att orsaka en miljöstörning som ska bekosta de förebyggande eller avhjälpande åtgärderna.
- **Substitutionsprincipen:** även kallas utbytesregeln. Säger att kemiska produkter som kan ersättas av mindre farliga produkter eller tekniker, ur miljö- och hälsosynpunkt, ska bytas ut till det bättre alternativet.
- **Principen om förebyggande åtgärder och att åtgärda vid källan:** Syftar till att förebygga innan problemen uppstår. Substitutionsprincipen är bland annat en variant av detta.

3.3.2 EU-lagstiftning

Eftersom begränsningar för kemikalier ofta berör handel så är lagstiftningen harmoniserad inom EU för att gälla lika inom hela den inre marknaden. De två grundläggande kemikalielagstiftningarna inom EU är klassificerings- och märkningsförordningen (CLP) och Reach som reglerar registrering, informationskrav, begränsningar och tillståndskrav för farliga ämnen. Inom områdena bekämpningsmedel, läkemedel, kosmetiska produkter och vissa varugrupper, till exempel leksaker och elektronik, finns det speciallagstiftning.

Reach (Registration, Evaluation, Authorization and Restriction of Chemicals) är den grundläggande europeiska kemikalielagstiftningen och har som syfte att förbättra skyddet av människors hälsa och miljön genom registrering och snabbare identifiering av inneboende egenskaper hos kemiska ämnen. Reach berör alla som tillverkar, importerar eller hanterar kemikalier i alla EU-länder. Kopplat till Reach-förordningen finns kandidatförteckningen som listar ämnen som identifierats som särskilt farliga, mer om denna i bilaga 3.

EU:s CLP-förordning (Classification, Labelling and Packaging of substances and mixtures) reglerar klassificering, märkning och förpackning av kemiska ämnen och kemiska produkter. Förordningen gäller i hela den europeiska unionen och har som syfte att harmonisera märkningsregler i alla medlemsländer. Genom CLP genomför EU-länderna den globala konventionen GHS (Globally Harmonised System) om klassificering och märkning av kemikalier. Förordningen börjar gälla fullt ut den 1 juni 2015 och ersätter då Kemikalieinspektionens föreskrifter KIFS (2005:7).

I november 2013 beslutades EU:s sjunde miljöhandlingsprogram som kommer att utgöra grunden för utvecklingen av EU:s miljöpolitik fram till 2020. Senast 2018 ska EU-kommissionen presentera en gemensam strategi för en giftfri miljö med åtgärder för att minimera exponeringen för hormonstörande ämnen, säkerställa att nanomaterial och material med liknande egenskaper hanteras säkert, hantera kombinationseffekter av farliga ämnen i lagstiftningen samt

minimera exponering för kemikalier i varor. Särskilt importerade varor ska beaktas, liksom att åstadkomma giftfria materialkretslopp och minska exponeringen för farliga ämnen i inomhusmiljön.

3.3.3 Internationellt

På internationell nivå har kemikaliefrågorna blivit alltmer aktuella, främst utifrån den globala handeln. Internationellt samarbete är en viktig byggsten för att minska riskerna med kemikalier, och det finns idag konventioner inom kemikalieområdet som reglerar POPs (persistenta organiska miljögifter), kvicksilver och för informationsutbyte vid import/export av farliga kemikalier (PIC). Den globala kemikaliestrategin, SAICM, är en global överenskommelse och forum för samverkan mellan olika aktörer som är intresserade av att uppnå en säker kemikaliehantering. Kemikaliestrategin syftar till att följa upp och driva på för att uppnå målet från World summit 2002, att senast år 2020 ska kemikalier produceras och användas på ett sådant sätt att skadliga effekter på människors hälsa och miljön blir så begränsade som möjligt.

UNEP, FN:s miljöprogram, samordnar utvecklingen av globala miljöprogram och stödjer arbetet med att bygga upp miljöarbetet i utvecklingsregioner. Sedan 2009 bedriver programmet det så kallade CiP-projektet som syftar till att utveckla globala riktlinjer för hur informationen i varukedjan, från tillverkare till konsument och sist avfallsledet, ska förbättras gällande vilka ämnen som finns i varor. Hittills har projektet prioriterat fyra produktgrupper; leksaker, elektronik, textilier och byggprodukter.

3.4 KEMIKALIEINSPEKTIONENS HANDLINGSPLAN FÖR EN GIFTFRI VARDAG

Kemikalieinspektionen är ansvarig myndighet för miljö- kvalitetsmålet Giftfri miljö och arbetar nationellt och inom EU för att minska riskerna med farliga kemikalier. Ett verktyg i arbetet för ett säkert kemikaliesamhälle är Kemikalieinspektionens handlingsplan för en giftfri vardag - Skydda barnen bättre. Handlingsplanen är framtagen på uppdrag av regeringen och ska mellan åren 2011-2014 lägga fokus på barn- och unga med målsättningen att minska exponeringen för farliga kemikalier i vardagen. År 2014 beslutade regeringen att förlänga handlingsplanen fram till år 2020.

Kemikalieinspektionen anser att tillämpning och utveckling av EU:s kemikalier regler är det enskilt viktigaste området för att få till stånd en effektiv och förebyggande kemikaliekontroll. Utöver detta är farliga ämnen i konsumentvaror fortsatt prioriterat. Tillsynen bör i vissa projekt kompletteras med andra åtgärder för att genom ett helhetsgrepp få ökat genomslag i samhället.

Speciella satsningar på:

- Hormonstörande ämnen
- Högfluorerade ämnen
- Allergiframkallande ämnen

Handlingsplanen lyfter fram ett antal varu- och produktgrupper i vår vardag där vi riskerar att utsättas för farliga ämnen:

- Kemiska produkter
- Kosmetiska och hygieniska produkter
- Byggvaror och byggmaterial
- Kläder och andra textilier
- Elektronik, elektriska apparater och verktyg
- Leksaker
- Bekämpningsmedel
- Förorening av livsmedel och dricksvatten

4. Utgångsläget för kemikaliearbetet i Västerås

Den lokala situationen är på många sätt lik den nationella. Kemikalier sprids från många olika typer av mänskliga verksamheter. Den gamla tidens kemikalieutsläpp kom till största del från punktutsläpp från industrier. Miljöföroreningar i dagens samhälle består, förutom av industrins utsläpp, även av kemiska ämnen som kommer av konsumtionen av kemikalier och konsumentvaror i våra hem och andra miljöer där människor vistas.

Avsnittet beskriver utgångsläget för Västerås stads arbete med kemikalier i den egna verksamheten, förvaltningar och bolag, liksom möjligheterna att påverka andra aktörers användning inom Västerås kommun.

4.1 ANVÄNDNING AV KEMIKALIER INOM DEN EGNA VERKSAMHETEN

Västerås stad ansvarar för att förskolor, skolor, vård och omsorg till äldre, bibliotek, gator, parker, sophämtning, vatten och värme, samt mycket mer, finns i Västerås. De verksamheter som har vana av att hantera kemiska produkter, såsom processkemikalier, har till stor del god kontroll. Dels genom att verksamheterna har sett till att ha en förteckning över vilka kemikalier som används, men även att användningen har setts över för att minska risken för miljö- och hälsoskador. Vafab och Mälarenergi är exempel på verksamheter inom Västerås stad som redan idag har system för detta. Stadens användning av varor och vissa kemiska produkter, såsom städkemikalier, behöver dock förbättras gällande hanteringsrutiner och vilka varor som köps in. Stadens verksamheter bidrar till spridningen av farliga ämnen, dels genom användning av kemiska produkter men även genom användningen av varor som innehåller farliga ämnen.

Kontrollen av vad som köps in till Västerås stad är i vissa fall bristfällig och utrymme för förbättring finns. I dagsläget är det i många fall inte känt vad de produkter och varor som köps in till stadens verksamheter innehåller. Det gäller såväl vid kravspecifiering, som uppföljning, av upphandlingar. För att kunna ställa relevanta kemikaliekrav i upphandlingar behöver kompetensen inom området stärkas.

Det är viktigt att Västerås stad inser sin del i kemikalieproblematiken. Även om utsläpp från kemikalieanvändning inte alltid syns direkt i den närliggande miljön, bidrar stadens användning till att koncentrationerna av kemikalier ökar.

Det arbete som görs i staden finns utförligare beskrivet i förstudien – Giftfritt Västerås 2013.

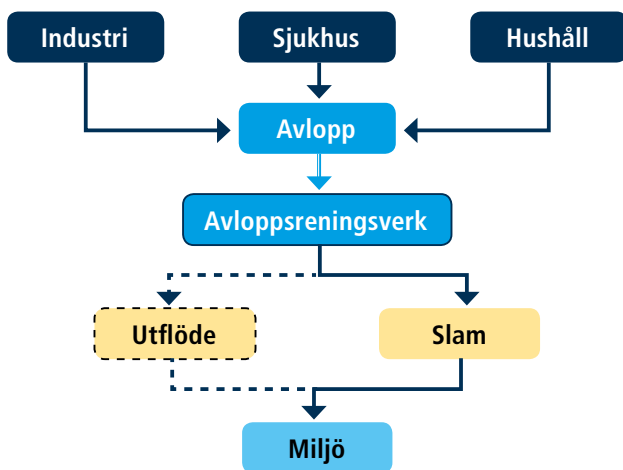
4.2. ANVÄNDNING AV KEMIKALIER INOM VÄSTERÅS KOMMUN

Flödet av kemikalier i Västerås miljö är diffus och härstammar från flera olika källor. I egenskap av gammal industristad har miljön i staden präglats av de verksamheter som tidigare bedrevs. Ytbehandlingsverksamheter, metallbearbetning och gjuterier har bidragit till att idag finns en rad kemiska ämnen som hittas i miljön, bland annat grundämnena bly, koppar och zink. Sådana ämnen riskerar att förorena områden och därigenom fortsätta påverka miljön negativt under mycket lång tid genom att många ämnen bryts ner och bidrar till oförutsägbara spridnings- och omvandlingsprocesser. Kemikalieinspektionen samt Stockholms stads miljöförvaltning slår fast att de utsläppskällor som dominerar miljöpåverkan i form av kemikalieutsläpp är vägtrafik, byggprodukter och konsumentvaror. Uppemot 30 000 av de kemikalier som hittas i miljön är kemikalier som samhället använder varje dag. Det finns inga skäl att tro att spridningen skulle vara annorlunda i Västerås.

Den värld vi människor lever i är i ständig utveckling och det sätt som vi har valt att leva våra liv på, där trender i kläder, inredning och teknik hela tiden ändras, vilket bidrar till att den enskilda konsumenten idag har en aktiv roll i den spridning av farliga ämnen som sker i samhället. En ökad efterfrågan på produkter och varor har bland annat fått som resultat att farliga ämnen hittas lite varstans i människors vardag. Sedan 1950-talet har den årliga kemikalieanvändningen i världen ökat från sju miljoner ton per år till 400 miljoner ton, och FN konstaterar att kemikalieproduktionen är starkt kopplad till världsekonomin och vår livsstil med ökad konsumtion av varor. Det syns bland annat i det slam och det vatten de kommunala reningsverken producerar. Mycket tyder på att det är konsumentvaror och andra typer av produkter som används i människors hem som är en del av källan till exponering och utsläpp av kemikalier till miljön. Stockholms stad har i en studie kartlagt förekomsten av ämnen som påträffas i några av de vanligaste konsumentprodukterna, till exempel triklosan i tandkräm, bromerande flamskyddsmedel i textilier och möbler, silver i tvättmaskiner m.m. Studien visar att miljön i Stockholm kontinuerligt tillförs en rad av de undersökta ämnena. Stadens invånare bidrar också till spridning av kemikalier genom transporter. I Västerås är bilen ett av de vanligaste transportmedlen, med ca 63 000 personbilar och ca 5 800 lastbilar registrerade. Till dessa bör även de uppmot

20 000 fordon som varje dygn trafikerar E18 på väg genom Västerås inkluderas. Utöver transport på vägar är båten ett vanligt fortskaffningsmedel i Västerås. Alla dessa transporter ger upphov till föroreningar till luft, mark och vatten. Kemikalieanvändning i form av bilvårdsmedel, drivmedelsanvändning, oljor, asfalt, farliga båtbottnfärger som målas på skrovet för att hålla mikroorganismer borta, och mycket mer riskerar att förorena vår mark, vårt grund- och dagvatten, och så småningom Mälaren.

Figur 1 – Exempel på diffus spridning av kemikalier till vatten (<http://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer6400/978-91-620-6569-0.pdf>)

Bekämpningsmedel används inom bland annat lantbruk, fastighetsskötsel och av hushållen för att förebygga eller motverka skadedjur, ogräs och svampangrepp på blommor, grönsaksodlingar eller egendom. Förutom de direkta hälsoriskerna för användaren kan resultatet av användningen bli att dagvatten och grundvatten förorenas. Den senaste tiden har användningen av så kallade biocider, till exempel silverjoner, ökat i en mängd vardagsvaror. Allt från träningskläder, skor, köksredskap, tapeter, mattor m.m. säljs med antibakteriell funktion. Tyvärr med resultatet att ämnena förr eller senare hamnar i Mälaren.

Västerås stad har som kommun ett ansvar gentemot invånarna. För att minska spridningen av farliga ämnen till Västeråsmiljön måste Västerås stad inta en aktiv roll för att påverka invånarnas vilja och möjlighet att göra kloka val som bidrar till att minska onödig användning av kemikalier och minskar kemiska risker. Gentemot invånarna och verksamheter som bedrivs i kommunen är informationsinsatser samt ett aktivt tillsynsarbete de främsta redskapen. Kommunen har också ett ansvar att ha ett eget aktivt arbete, till exempel genom att arbeta internt med kemikaliefrågor inom kommunens roll som arbetsgivare, tillhandahållare av samhällsservice (till exempel i form av förskolor, skolor, äldreboenden, fastigheter) och i rollen som stadsplanerare och förvaltare (fastighetsunderhåll, insamling av avfall, skötsel av vägar och så vidare).

5. Handlingsplanens prioriteringar

I det här kapitlet redogörs för de prioriteringar som ska genomsyra stadens kemikaliearbete de närmaste åren. Prioriteringarna återspeglas i handlingsplanens mål och åtgärder.

Den grundläggande principen i allt kemikaliearbete är att förebygga att kemiska ämnen orsakar skada på människor eller miljö. I arbetet med att minska riskerna med farliga ämnen är barn och ungdomar särskilt viktiga. Barn och ungdomar är mer sårbara än vuxna för påverkan från farliga ämnen, bland annat eftersom deras utveckling är beroende av komplexa hormonella system. När vi är särskilt rädda om våra barn och ungdomar innebär det ofta att vi även skyddar vuxna från farliga ämnen i vardagsmiljön.

5.1 PRIORITERADE VARU- OCH PRODUKTGRUPPER

De varu- och produktgrupper som är prioriterade i handlingsplanen är utvalda eftersom de är konsumenttillgängliga genom att de lätt går att köpa i butik. Grupperna är också utvalda då de används inom Västerås stads verksamheter samt i många fall upphandlas till staden. Ytterligare en viktig aspekt är att varu- och produktgrupperna är utpekade av Kemikalieinspektionen, Miljömålsberedningen och Regeringen som särskilt viktiga att arbeta med.

Följande varu- och produktgrupper är prioriterade i Västerås stads kemikaliehandlingsplan:

- Kemiska produkter
- Hygieniska produkter
- Byggprodukter
- Textilier
- Elektriska och elektroniska produkter
- Leksaker och annan utrustning riktad till barn
- Bekämpningsmedel
- Läkemedel
- Inredning

Kemiska produkter

Kemiska produkter utgörs i de flesta fall av produkter som användaren vet innehåller kemiska ämnen. Många av dem har en märkning som indikerar vilka risker det finns med användandet, till exempel att de är miljöfarliga, frätande eller giftiga. I avfallsledet samlas dessa in och tas omhand som farligt avfall. Exempel på kemiska produkter är städprodukter, lösningsmedel och tändvätska.

Kemiska produkter förekommer i hög grad inom Västerås stads verksamheter. Det gäller allt från städkemikalier, limmer och tvättmedel till industrikemikalier.

Hygieniska produkter

Tvål, våtservetter, tand- och hudkrämer är exempel på hygieniska produkter som är vanligt förekommande hos hushållen, och som också är vanliga inom kommunens verksamheter. Förskolor och skolor är ofta flitiga användare av dessa produkter för att till exempel minska smittspridning. Utmärkande för produkterna är att de används direkt på huden eller i munnen.

Hygieniska produkter består av kemiska ämnen som uppfyller syftet med produkten, till exempel lösa upp fett och smuts, men de kan även innehålla andra kemiska ämnen så som parfymämnen för att ge god lukt, färgämnen och konserveringsmedel. Rester av till exempel schampo, hårfärg och tandkräm spolats ut i avloppet och passerar via reningsverket ut i Mälaren. En del ämnen bryts inte ner utan finns kvar och gör skada länge i naturen.

Byggprodukter

Till byggprodukter räknas både byggvaror som golv och fönster, liksom kemiska produkter; exempelvis färg och fogmassa.

Byggprodukter och byggnader har en stor miljöpåverkan. De material som används kan påverka miljön när kemiska ämnen i dem utsöndras, och inomhusmiljön för de som vistas i byggnader. Byggprodukter har en miljöpåverkan under flera skeden av livscykel; vid framtagning av råvaror, i samband med att människor bor i byggnader, vid hantering av restprodukter från ombyggnad och vid rivning (avfall). Ofta är det inte känt om eller hur ämnen avgår från materialen eller vilka effekter de kan ha på människors hälsa eller i miljön. De stora materialvolymerna samt byggnaders långa livslängd ökar risken för att byggprodukter kan påverka människors hälsa och miljön negativt.

Textilier

Kläder och andra textilier kan innehålla många sorters kemiska ämnen, de kan till exempel vara flamsäkrade med bromerande flamskyddsmedel, vattenavvisande med PFOS (Perfluorooktansulfonat) eller "luftsäkra" med antibakteriella ämnen. Förutom att ge textilierna en funktion används kemiska ämnen också vid tillverkningen.

Kemiska ämnen i textilier kan läcka ut vid användningen. Det innebär att personen som har tyget mot sin hud exponeras, att de kemiska ämnena kommer till våra reningsverk vid tvättning och att de samlas i damm och inomhusluft.

Elektriska och elektroniska produkter

Elektriska och elektroniska produkter, såsom tv-apparater, datorer, mobiltelefoner, batteridrivna leksaker m.m. finns i alla människors vardag, både i hemmen och på arbetsplatserna och skola/förskola. Hemelektronik av den här typen innehåller hundratals olika sorters kemiska ämnen, till exempel i lödpunkter och plastdetaljer. När apparaterna används och blir varma avdunstar kemiska ämnen vilket ökar risken för att människor utsätts för dem.

Det finns en miljövinst i att återvinna gamla elektriska apparater, främst pga. innehållet av metaller. Detta innebär dock att människor som arbetar med återvinning exponeras. Vid felaktig återvinning kan det även innebära att miljön exponeras.

Leksaker och annan utrustning riktad till barn

Barn omgärdas av många olika produkter som i sin tur kan innehålla många olika kemiska ämnen. I de flesta barns vardag, både hemma och i skola/förskola, finns det allt från barnvagnar och kläder, till nappflaskor, skor, leksaker, smycken och sängkläder. Dessa varor kan vara tillverkade av t.ex. plast, trä, metall, gummi, textil eller papper. Plast och gummi kan till exempel innehålla ftalater, textil kan bland annat innehålla flamskyddsmedel. Leksaker kan även innehålla färg och doftämnen som är allergiframkallande.

Då barn är en grupp i samhället som är särskilt utsatta för kemikalier pga. sin storlek och känslighet, är de särskilt prioriterade i kemikaliehandlingsplanen.

Bekämpningsmedel

Med bekämpningsmedel avses en produkt eller en organism som är avsedd eller särskilt framställd för att förebygga eller motverka att skadedjur, ogräs och svampar skapar problem för människors hälsa eller skadar egendom.

Bekämpningsmedel tillhör kategorin "kemiska produkter" men har fått en extra betydande roll eftersom syftet är att produkten ska vara giftig för levande organismer och användningen innebär därför särskilda risker för människors hälsa och för miljön. Ett bekämpningsmedel måste vara godkänt av Kemikalieinspektionen för att få säljas i Sverige.

Läkemedel

Läkemedel är av stor betydelse för människors liv och hälsa, detta har bidragit till att användningen av läkemedel i världen har ökat, både för människor och djur, med tre till fem procent varje år, vilket i sin tur har haft konsekvensen att förekomsten av läkemedelsrester i vattenmiljöer är ett växande problem.

Västerås stad som organisation hanterar en väldigt liten mängd läkemedel, den största användningen sker i hushållen.

Läkemedel är designade att vara svärnedbrytbara, det innebär att även när de har fullföljt sitt syfte i människokroppen kan flera av de aktiva substanserna följa med urin och avföring ut via avloppsvatten till avloppsreningsverk och hamna i recipienter, dricksvatten och slam. Reningsverket kan bara till viss del avlägsna läkemedelsrester från avloppsvattnet.

Inredning

Människors hem och arbetsplatser består till stor del av möbler och annan inredning. Den här typen av varor består oftast av trä, plast och textil, material som ofta innehåller flera olika sorters kemikalier. Genom att ämnena i vissa fall kan avgå till luft och spridas med partiklar kan människor som vistas i lokalerna exponeras för kemikalierna.

I avfallsskedet kan farliga ämnen i inredning ha en miljö- och hälsoeffekt genom urlakning och därigenom spridning till miljön via vatten och luft.

5.2 PRIORITERADE KEMISKA ÄMNEN

Västerås stads kemikaliearbete kräver att det finns tydliga riktlinjer för prioritering av ämnen. Prioritering av kemikalier har delvis gjorts genom att använda egenskapskriterier, och delvis utifrån att peka ut specifika ämnen. Exempel på egenskaper hos ämnen som har prioriterats är cancer- och allergiframkallande, miljöfarliga, hormonstörande och ämnen som skadar fortplantningen.

Listor som utgår från egenskapskriterier lämpar sig bäst i verksamhetsområden såsom upphandling, byggande och den egna kemikaliehanteringen. Listor med utpekade ämnen – i handlingsplanen kallat lokala fokusämnen, lämpar sig bäst vid informationsspridning till invånare och verksamheter.

Urval av kemiska ämnen har skett utifrån utpekade farliga ämnen i Kemikalieinspektionens PRIO-databas, kandidatförteckningen och SIN-listan. Ämnen i PRIO-databasen är ämnen som omfattas av riksdagens miljömål "Giftfri miljö". Målsättningen både på nationell och lokal nivå är att användningen av dessa ämnen på sikt ska upphöra eller ske på ett säkrare sätt än vad som sker idag.

Urvalet har resulterat i tre listor:

- PRIO-databasens utfasningsämnen och prioriterade riskminskningsämnen: Ska användas som grund i stadens eget substitutionsarbete. Bygger på de ämnen som av Kemikalieinspektionen är utpekade som utfasningsämnen samt prioriterade riskminskningsämnen. Listan uppdateras av Kemikalieinspektionen och används av alla stadens förvaltningar och bolag.
- Utfasningslista: Används för att ställa krav på leverantörer vid stadens upphandlingar av varor och tjänster. Utfasningslistan består av kandidatförteckningens ämnen (se bilaga 3), samt SIN-listans hormonstörande ämnen (se bilaga 3). Listan uppdateras löpande och används av upphandlingsenheten.
- Lokala fokusämnen: Ska ligga till grund för stadens informationsarbete mot invånarna, samt en möjlighet att prioritera i tillsynsarbetet. Listan revideras i samband med handlingsplanens revidering.

För egenskapskriterier se bilaga 3.

6. Mål och åtgärder

Kapitlet ger inledningsvis en beskrivning av handlingsplanens mål och målstruktur (6.1). Därefter presenteras en översikt över mål och åtgärder (6.2), samt kortfattade beskrivningar av respektive åtgärd (6.3).

Handlingsplanen innehåller åtgärder inom de områden som Västerås stad har störst rådighet över och möjlighet att påverka i önskad riktning:

- Stadens egen användning av kemikalier
- Ställa kemikaliekraV i upphandling av varor och tjänster
- Tillsyn och myndighetsutövning
- Information till invånare och lokala företag
- Ökad samverkan mellan olika aktörer

Kemikaliehandlingsplanens mål och åtgärder avgränsas mot de områden som berörs av stadens andra handlingsplaner, till exempel förorenade områden, farligt avfall, dricksvatten och luftfrågor (1.3). Utöver det berör handlingsplanen inte heller området livsmedel.

6.1 KEMIKALIEHANDLINGSPANENS MÅL

Kemikaliehandlingsplanens målstruktur är uppbyggd med sex stycken inriktningsmål, till varje inriktningsmål hör ett eller flera effektmål. Inriktningsmål anger vilken inriktning arbetet ska ha inom olika områden i kommunen. Effektmålen anger på ett mer konkret sätt vad det är som ska uppnås, vilken är effekten. I de fall det saknas effektmål till inriktningsmålet beror det på att det har varit svårt att hitta mätbara mål som går att följa upp, främst på grund av att det råder brist på kunskap och information inom kemikalieområdet. Effektmålen i kemikaliehandlingsplanen blir därför i hög grad åtgärdsinriktade.

Handlingsplanens mål och åtgärder har sin grund i miljöprogrammets inriktningsmål, kopplat till fokusområdet för skadliga ämnen:

"Förekomsten av miljö- och hälsoskadliga ämnen i luft, mark och vatten ska minska"

Kemikaliehandlingsplanens inriktningsmål:

1. Den totala mängden särskilt farliga ämnen ska minska
2. Exponeringen för farliga ämnen ska minska
3. Konsumenters kunskap om kemikalier ska öka
4. Öka informationen och tillsynen av verksamheter med inriktning på kemikalier i varor och produkter
5. Öka Västerås stads samverkan med andra aktörer i samhället
6. Öka samverkan mellan Västerås stads förvaltningar och bolag

Kemikaliehandlingsplanens effektmål:

1. Samtliga förvaltningar och bolag ska vid utgången av år 2016 ha genomfört en inventering och dokumentering av klassificerade kemikalier
2. Samtliga förvaltningar och bolag ska under år 2016 ha påbörjat utfasning av utfasningsämnen enligt kriterierna i PRIO-databasen
3. Vid utgången av 2019 ska alla Västerås stads byggnader vara fria från kvicksilverhaltiga komponenter samt PCB-fogar
4. Senast år 2019 ska kemikaliekraV tillämpas vid samtliga upphandlingar av de av handlingsplanen utpekade prioriterade varu- och produktgrupperna
5. År 2017 ska det ha genomförts uppföljning med avseende på kemikaliekraV på minst 20 procent av dessa upphandlingar
6. Senast 2016 ska 100 procent av alla byggprodukter vid all ny- och ombyggnation utförd av staden registreras i upphandlat produktvalsystem
7. Minst en giftfri förskola ska ha projekterats och byggts innan 2018
8. Västerås stad ska genomföra 20 st. informationsinsatser om kemikalier i varor avsedda för privatpersoner till 2020
9. Genomföra tio stycken tillsynsprojekt fram till år 2020 med inriktning på varor avsedda för privatpersoner
10. Samverkan är initierad med alla identifierade aktörer

6.2 ÖVERSIKT ÖVER MÅL OCH ÅTGÄRDER

I tabellen nedan ges en översikt över mål och åtgärder. För varje åtgärd redovisas en grov tidplan för när åtgärden ska genomföras. För åtgärder som genomförs under ett visst år eller en begränsad tidsperiod anges ett årtal. För åtgärder som ska genomföras minst en gång per år anges i tidplanen "Löpande".

För varje åtgärd redovisas vilken organisation som har huvudansvar för genomförandet av åtgärden. Detta kan även innebära i samråd eller samarbete med andra organisationer, vilket anges. Huvudansvaret kan innebära att initiera arbetet, för att sedan lämna över resterande delar av åtgärden för att genomföras av en annan.

För varje åtgärd har även en översiktlig bedömning av resursbehovet för genomförandet av åtgärden gjorts. Varje enskild förvaltning och bolag ansvarar själv för att hantera resursbehovet.

Övergripande stöd till genomförandet av handlingsplanen

Åtgärd	Påbörjat	Avslutat	Huvudansvar	Medansvar	Samverkan	Resurs
En kemikaliesamordnare anställs		2015	MKN			750 Tkr per år
Genomförande av kommunikationsplan		2015	Kemikaliesamordnaren	Alla		100 Tkr
Årliga seminarietillfällen med syftet att öka kunskapen hos stadens politiker och tjänstemän	2015	2020	Kemikaliesamordnaren		Alla	200 Tkr
Reviderad handlingsplan för kemikalier tas fram	2018	2019	Kemikaliesamordnaren	Alla		Inom budget för kem.sam.

Inriktningsmål 1 - Den totala mängden särskilt farliga ämnen ska minska

Effekt mål:

- Samtliga förvaltningar och bolag ska vid utgången av år 2016 ha genomfört en inventering och dokumentering av klassificerade kemikalier
- Samtliga förvaltningar och bolag ska under år 2016 ha påbörjat utfasning av utfasningsämnen enligt kriterierna i PRIO-databasen
- Vid utgången av 2019 ska alla Västerås stads byggnader vara fria från kvicksilverhaltiga komponenter samt PCB-fogar
- Senast år 2019 ska kemikaliekrav tillämpas vid samtliga upphandlingar av de av handlingsplanen utpekade prioriterade varu- och produktgrupperna
- År 2017 ska det ha genomförts uppföljning med avseende på kemikaliekrav på minst 20 procent av dessa upphandlingar

Åtgärd	Påbörjat	Avslutat	Huvudansvar	Medansvar	Samverkan	Resurs
1.1 Stadens alla bolag och förvaltningar ska dokumentera alla klassificerade kemikalier i den egna verksamheten		2016	Alla		Kemikaliesamordnaren	500 Tkr
1.2 Stadens alla bolag och förvaltningar ska fasa ut utfasningsämnen enligt PRIO-databasen, om det inte går att visa att produkten inte går att byta ut	2016	2020	Alla		Kemikaliesamordnaren	200 Tkr

Inriktningsmål 1 - Den totala mängden särskilt farliga ämnen ska minska						
Åtgärd	Påbörjat	Avslutat	Huvudansvar	Medansvar	Samverkan	Resurs
1.3 Stadens alla bolag och förvaltningar ska redovisa en plan för utbyte av utfasningsämnen i verksamheten		2016	Alla		Kemikaliesamordnaren	100 Tkr
1.4 Användning av prioriterade riskminskningsämnen ska särskilt motiveras och så långt som möjligt bytas ut	2016	2020	Alla			100 Tkr
1.5 Utvärdera, och köpa in, system för dokumentering av klassificerade kemikalier		2015	Kemikaliesamordnaren	KoS		100 Tkr per år, delas mellan alla förvaltn
1.6 I form av ett pilotprojekt stödja skolor och förskolor att genomföra åtgärderna 1.1. till 1.5.		2015	Förskolenämnd, Grundskolenämnd			150 Tkr
1.7 Inventera och byta ut termometrar och andra produkter innehållande kvicksilver i skolor och äldreomsorg		2020	Grundskolenämnd	proAros	MKN, Landstinget	Inom ram för ordinarie budget
1.8 Byta ut kvicksilverinnehållande komponenter i stadens inventerade byggnader		2020	FN	Mimer		Inom ram för ordinarie budget
1.9 Avlägsna PCB-fogar i stadens byggnader		2016	FN	Mimer, ME	MKN	Inom ram för ordinarie budget
1.10 Inventera andra PCB-haltiga produkter med syftet att produkterna ska avlägsnas		2019	FN	Mimer, ME	MKN	50 Tkr

Inriktningsmål 1 - Den totala mängden särskilt farliga ämnen ska minska						
Åtgärd	Påbörjat	Avslutat	Huvudansvar	Medansvar	Samverkan	Resurs
1.11 Ta fram specifika kemikaliekra- v (produkt/vara) och tillämpa vid upphandling av de av staden prioriterade varu- och produktgrupperna (kemiska produkter, hygieniska produkter, byggprodukter, textilier, elektriska och elektroniska produkter, leksaker och annan utrustning i barns vardag, inredning, bekämpningsmedel, läkemedel)	2015	2020	KoS		Upphandlande förvaltning	150 Tkr per år
1.12 Ta fram övergripande kemikaliekra- v (leverantör) för användning vid upphandling av varor och produkter	2014	2018	KoS		Upphandlande förvaltning	100 Tkr per år
1.13 Ta fram specifika kemikaliekra- v och tillämpa på tjänster/ utförande entreprenader och mark/byggentreprenörer	2015	2020	KoS		Upphandlande förvaltning	150 Tkr per år
1.14 Ha rutiner för systematisk uppföljning av ställda miljö- och kemikaliekra- v	2015	2020	KoS		Upphandlande förvaltning	100 Tkr per år
1.15 Granska och revidera utbudet i beställarstödet för att styra mot en minskad användning av miljö- och hälsoskadliga kemikalier	2014	2018	KoS	SK		50 Tkr
1.16 Använda miljömärknings- funktionen i beställarstödet (VIP)	2014	2018	KoS			50 Tkr
1.17 Utbildning i beställarstödet (VIP)och kunskap om hur man väljer/hittar miljöanpassade produkter		Löpande	KoS			50 Tkr per år

Inriktningsmål 2 - Exponeringen för farliga ämnen ska minska						
Effektmål: <ul style="list-style-type: none"> • Senast 2016 ska 100 procent av alla byggprodukter vid all ny- och ombyggnation utförd av staden registreras i upphandlat produktvalssystem • Minst en giftfri förskola ska ha projekterats och byggts innan 2018 						
Åtgärd	Påbörjat	Avslutat	Huvudansvar	Medansvar	Samverkan	Resurs
2.1 Pilotprojekt med syftet att inventera förskolor med avseende på inredning och utrustnings innehåll av farliga kemikalier		2015	Förskolenämnd			250 Tkr
2.2 Inventera befintliga förskolor avseende inredning och utrustning i den dagliga verksamheten, med målet giftfri förskola	2016	2019	Förskolenämnd			1 Mkr
2.3 Undersöka eventuella risker med konstgräsplaner och annat material i barns idrotts- och lek miljöer	2016	2018	NIF	TN, FN	KoS, MKN, Förskolenämnd, Grundskolenämnd	50 Tkr
2.4 Informera om miljö- och konsumentnämndens riktlinjer för spridning av ogräsmedel på hårdgjorda ytor i staden		2015	MKN			10 Tkr
2.5 Produktvalssystem för byggprodukters kemikalieinnehåll ska användas vid ny- och ombyggnation av fastigheter	2015	2020	FN	Mimer	KoS	100 Tkr per år
2.6 Staden ska bygga giftfria förskolor med avseende på innehåll av farliga ämnen i byggprodukter <ul style="list-style-type: none"> • Pilotprojekt ska genomföras och vara klart 2018 	2015	2020	FN	Mimer	KoS	1 Mkr
2.7 Verka för att utveckla, och testa, ny teknik för avloppsrening med syftet att minska mängden farliga kemikalier i Mälaren och uppkommet slam	2015	2020	ME			200 Tkr

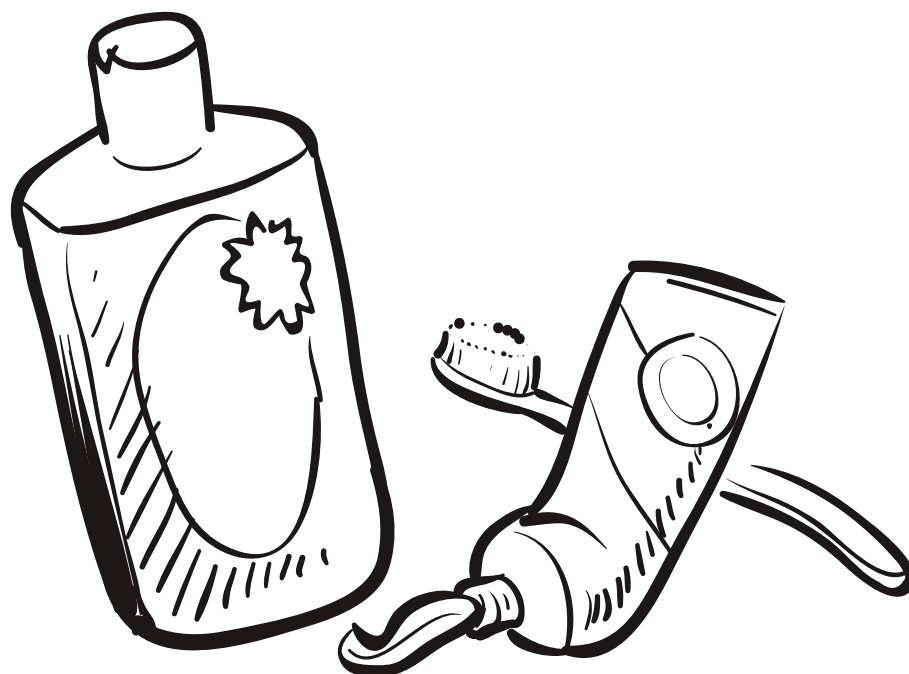
Inriktningsmål 3 - Konsumenters kunskap om kemikalier ska öka						
Effektmål:						
<ul style="list-style-type: none"> Västerås stad ska genomföra 20 st. informationsinsatser om kemikalier i varor avsedda för privatpersoner till 2020 						
Åtgärd	Påbörjat	Avslutat	Huvudansvar	Medansvar	Samverkan	Resurs
3.1 Informationsinsatser med syftet att minska hushållens användning av bekämpningsmedel		Löpande	MKN		Vafab, FN, Mimer	Inom ram för ordinarie budget
3.2 Kampanj med inriktning på farligt avfall som uppkommer i samband med fritidsbåtsanvändandet		2020	Vafab	NIF		250 Tkr
3.3 Gemensamma aktiviteter med syftet att sprida kunskap till invånarna om kemikalier i varor och produkter		Löpande	MKN	Vafab, Mimer, Förskolenämnd, Grundskolenämnd, ME		20 Tkr per förvalt/bolag
3.4 Information till allmänheten genom att bland annat erbjuda studiebesök och skolinformation, med syftet att informera om farligt avfall och kemikalier i avloppet		Löpande	ME	Vafab		Inom ram för ordinarie budget
3.5 Enkätundersökning med syftet att utreda konsumenters kunskap och attityder till kemikalier	2015 samt 2018		MKN			50 Tkr Vid två tillfällen

Inriktningsmål 4 – Öka informationen och tillsynen av verksamheter med inriktning på kemikalier i varor och produkter

Effekt mål:

- Genomföra tio stycken tillsynsprojekt fram till år 2020 med inriktning på varor avsedda för privatpersoner

Åtgärd	Påbörjat	Avslutat	Huvudansvar	Medansvar	Samverkan	Resurs
4.1 Tillsynsbesök på skolor med inriktning på kemikalier som används i undervisningen		2016	MKN			Inom ram för ordinarie budget
4.2 Genomföra frukostseminarier för butiker och verksamheter med inriktning på kemikalielagstiftning		Löpande	MKN			10 Tkr per år
4.3 Kontinuerlig tillsyn på miljöfarliga verksamheters kemikaliehantering		Löpande	MKN			Inom ram för ordinarie budget
4.4 Återkommande tillsynsarbete inriktat mot varor		Löpande	MKN			Inom ram för ordinarie budget
4.5 Projekt båtbottnfärger	2015	2017	MKN		NIF	Inom ram för ordinarie budget
4.6 Kontroll av kemiska produkter i butik		2018	MKN			Inom ram för ordinarie budget
4.7 Uppströmsarbete med syftet att kartlägga, granska och minska användningen av PRIO-ämnen hos A- och B- verksamheter		2015	ME		MKN	Inom ram för ordinarie budget

Inriktningsmål 5 - Öka Västerås stads samverkan med andra aktörer i samhället						
Åtgärd	Påbörjat	Avslutat	Huvudansvar	Medansvar	Samverkan	Resurs
5.1 Aktiv samverkan med andra kommuner med syftet att dela erfarenheter och kunskap		Löpande	Kemikalie-samordnaren			Inom budget för kem.sam.
5.2 Samverka med Landstinget i Västmanland med målet att minska förekomsten av läkemedelsrester i miljön		Löpande	SK	ME	Äldrenämnden, TN	100 Tkr
5.3 Samverka med Kemikalieinspektionen i tillsyns- och informationsprojekt		Löpande	MKN			Inom ram för ordinarie budget
5.4 Samverka med Länsstyrelsen i Västmanland gällande kunskapsutbyte och miljöövervakning		Löpande	Kemikalie-samordnaren		ME	Inom budget för kem.sam.

Inriktningsmål 6 - Öka samverkan inom koncernen Västerås stad						
Åtgärd	Påbörjat	Avslutat	Huvudansvar	Medansvar	Samverkan	Resurs
6.1 Öka samverkan mellan stadens förvaltningar och bolag		Löpande	SK			50 Tkr
6.2 En kemikaliegrupp bestående av representanter från stadens bolag och förvaltningar ska bildas		2015	Kemikalie-samordnaren	ME, MKN, Vafab, TIF, TN, Förskolenämnd, Grundskolenämnd, ProAros, Mälarhamnar, NIF, Flygplatsen		10 Tkr per år
6.3 Upprätta en rutin för hur information ska spridas i koncernen		2015	Kemikalie-samordnaren			Inom budget för kem.sam.

6.3 BESKRIVNING AV MÅL OCH ÅTGÄRDER

Nedan ges en kort beskrivning av handlingsplanens åtgärder.

Stöd till Genomförande av kemikaliehandlingsplanen

Åtgärder: En kemikaliesamordnare anställs 2015
En kommunikationsplan genomförs
Årliga seminarietillfällen med syftet att öka kunskapen inom staden genomförs
En reviderad handlingsplan för kemikalier tas fram för beslut senast 2019

Kemikaliesamordnare

För att genomföra kemikaliehandlingsplanen behövs samordning inom staden och uppföljning av de åtgärder som ingår i planen. En kemikaliesamordnare anställs med följande huvudsakliga arbetsuppgifter:

- Sammanställande funktion för stadens kemikaliegrupp, åtgärd 6.2
- Utveckla det strategiska arbetet med kemikalier i staden, till exempel framtagande av förslag till riktlinjer för användning av kemikalier
- Uppföljning av handlingsplanen
- Projektledaransvar för vissa projekt och åtgärder som ingår i handlingsplanen
- Driva på kemikaliefrågorna inom staden, bland annat genom att delta i planering och genomförande av årliga seminarier (se nedan)
- Samverka med andra kommuner samt länsstyrelsen med syfte att bygga upp kunskap och dela erfarenheter

Samordnarrollen är en heltidstjänst som lokaliseras till miljö- och hälsoskyddsförvaltningen då förvaltningen har kunskap och erfarenhet inom kemikalieområdet.

Kommunicering av handlingsplanen

Kemikaliehandlingsplanen behöver vara känd i och utanför organisationen. Genomförandet av kommunikationsplanen är en viktig del i att kommunicera handlingsplanen inom förvaltningar och bolag samt till invånarna.

Årliga seminarietillfällen

Seminarietillfällen anordnas årligen för stadens politiker och tjänstemän med syfte att dels diskutera handlingsplanens genomförande, men också sprida information och öka kunskapen inom staden och ge tyngd åt kemikaliefrågan.

Revidering av kemikaliehandlingsplanen

Handlingsplanen för kemikalier gäller perioden 2015-2020. För att ha en färdig och godkänd handlingsplan innan perioden är slut krävs det att arbetet med att ta fram en reviderad plan påbörjas innan perioden för den föregående handlingsplanen löper ut.

Inriktningsmål 1 - Den totala mängden särskilt farliga ämnen ska minska

Effektmål:

- Samtliga förvaltningar och bolag ska vid utgången av år 2016 ha genomfört en inventering och dokumentering av klassificerade kemikalier
- Samtliga förvaltningar och bolag ska under år 2016 ha påbörjat utfasning av utfasningsämnen enligt kriterierna i PRIO-databasen
- Vid utgången av 2019 ska alla Västerås stads byggnader vara fria från kvicksilverhaltiga komponenter samt PCB-fogar
- Senast år 2019 ska kemikaliekraV tillämpas vid upphandlingar av de av handlingsplanen utpekade prioriterade varu- och produktgrupperna
- År 2017 ska det ha genomförts uppföljning med avseende på kemikaliekraV på minst 20 procent av dessa upphandlingar

Dokumentera särskilt farliga ämnen

Åtgärd:

1.1 Stadens alla bolag och förvaltningar ska dokumentera alla klassificerade kemiska produkter och deras innehåll av PRIO-ämnen i den egna verksamheten

Ett antal av stadens förvaltningar och bolag består av tillstånds- och anmälningspliktiga verksamheter enligt Miljöbalkens (1998:808) 9 kapitel om miljöfarlig verksamhet. För dessa finns det specifika krav på att föra kemikalieförteckning enligt förordning (1998:901) om verksamhetsutövarens egenkontroll. För resterande förvaltningar och bolag gäller 26 kap. 19 § Miljöbalken som har som grundkrav för alla verksamhetsutövare att ha en ordentlig egenkontroll. Att föra kemikalieförteckning är en del av egenkontrollen.

Ett första steg i en utfasning och substitution av särskilt farliga ämnen är att dokumentera vilka kemiska produkter som köps in till Västerås stad, samt hur de används. Västerås stads alla förvaltningar och bolag ska dokumentera och årligen inventera sin användning av klassificerade kemiska produkter. Dokumenteringen ska resultera i ett register över användningen av särskilt farliga ämnen i Västerås stad, som ska ligga till grund för stadens utfasning av särskilt farliga ämnen i kemiska produkter. Genom dokumentationen ska det vara möjligt att tydligt, år för år, följa stadens minskning av användningen av utfasnings- och riskminskningsämnen.

Klassificering av ett ämne eller en blandning återspeglar ämnet eller blandningens potential att skada människor eller miljö. I dagsläget har en stor del av de ämnen som används kommersiellt inte testats för sin farlighet och kan därför inte heller klassificeras och bedömas. I och med Reach-förordningen kommer kunskapen och informationen om ämnens farlighet att öka successivt vilket betyder att ämnen som idag inte är klassificerade som farliga kan komma att bli det. Det är viktigt att staden påbörjar arbetet och dokumenterar de produkter och ämnen som används för att förebygga kemikalierisker inom den egna verksamheten så långt det är möjligt med dagens kunskap. Arbetet visar en tydlig viljeriktning.

Åtgärder:

1.2 Stadens alla bolag och förvaltningar ska fasa ut utfasningsämnen enligt PRIO-databasen, om det inte går att visa att produkten inte går att ersätta

1.3 Stadens alla bolag och förvaltningar ska redovisa en plan för utbyte av utfasningsämnen i verksamheten

1.4 Användning av prioriterade riskminskningsämnen ska särskilt motiveras och så långt som möjligt bytas ut

I 2 kap. 4 § Miljöbalken beskrivs substitutionsprincipen, principen innebär att kemiska produkter som kan medföra en risk för människors hälsa eller miljön ska bytas ut mot alternativ med mindre risker. Alla stadens förvaltningar och bolag ska ha ett löpande arbete med att byta ut utfasningsämnen och prioriterade riskminskningsämnen i den egna verksamheten.

Kriterier för utfasningsämnen samt prioriterade riskminskningsämnen hittas i bilaga 3.

Användningen av utfasningsämnen ska motiveras och förvaltningen/bolaget ska kunna visa att produkten inte kan ersättas i de aktuella processerna. I redovisningen ska det framgå vilket syfte produkten har i verksamheten samt motiv till varför ett direkt utbyte vore omöjligt. Till detta ska förvaltningen/bolaget även ta fram en plan för utbyte av ämnet, t.ex. i form av ett egenkontrollprogram. Planen ska innehålla:

- Namn på produkten
  - Vilket/vilka utfasningsämnen produkten innehåller och deras farlighetsklassificering eller motsvarande (till exempel PBT-, vPvB- och hormonstörande ämnen)
  - Prioriteringsordning av utfasningsämnena
- Prioriterade riskminskningsämnen får användas, men förvaltningen/bolaget som har dessa ämnen i sin verksamhet ska göra en bedömning av vilka risker användningen medför samt vidta de åtgärder som krävs för att minska riskerna med användningen. I motiveringen ska det framgå vilket syfte produkten har i verksamheten samt motiv till att ett utbyte vore omöjligt.

Varje förvaltning har ett eget ansvar för att ta fram motiveringarna och aktivt arbeta för att substituera utfasnings och riskminskningsämnen enligt PRIO-databasen.

Samordning av varje förvaltnings/bolags utfasningsarbete kommer att ske genom kemikaliegruppen (6.2.).

Åtgärd:

1.5 Utvärdera, och köpa in, system för registrering av kemikalier för stadens bolag och förvaltningar

Syftet med åtgärden är att stadens förvaltningar och bolag ska ha likvärdiga system för att möjliggöra att, år för år, följa stadens minskning av användningen av utfasnings- och riskminskningsämnen.

Systemet ska användas av stadens förvaltningar och bolag. Undantaget förvaltningar och bolag som redan har likvärdiga system.

Åtgärd:

1.6 I form av ett pilotprojekt stödja skolor och förskolor att genomföra åtgärderna 1.1. till 1.5.

Skola och förskola är utpekade som särskilt viktiga att arbeta med. Arbetet att inventera och fasa ut utfasningsämnen och prioriterade riskminskningsämnen i kemiska produkter kommer bli omfattande då det är ett stort antal verksamheter. Det är därför viktigt att dessa verksamheter får det stöd de behöver för att kunna genomföra åtgärderna 1.1 till 1.5.

Syftet med pilotprojektet är att ta fram underlag, bland annat i form av checklistor, för att underlätta inventeringen vid resterande skolor och förskolor.

Fasa ut PCB och kvicksilver**Åtgärder:**

1.7 Inventera och byta ut termometrar och andra produkter innehållande kvicksilver i skolor och äldreomsorg

1.8 Byta ut kvicksilverinnehållande komponenter i stadens inventerade byggnader

År 1992 förbjöds yrkesmässig tillverkning och försäljning av termometrar och andra mätinstrument, med vissa undantag. År 2009 utökades förbudet till ett generellt kvicksilverförbud, där också användning av kvicksilver förbjöds. För varor som innehåller kvicksilver gäller inte användningsförbudet om varorna redan tagits i bruk. Däremot får varan inte överlätas vidare, dvs. släppas ut på marknaden eller föras ut från Sverige. Den får inte heller fyllas på med nytt kvicksilver.

Idag förekommer det fortfarande termometrar innehållande kvicksilver i några av stadens verksamheter. Detta bör åtgärdas för att säkerställa att termometrarna tas omhand på rätt sätt och inte går sönder med risk att kvicksilver sprids. År 1999 genomförde Länsstyrelsen, tillsammans med länets kommuner, en inventering av kvicksilverinnehållande komponenter. Kviksilverkomponenter hittades i flera av stadens byggnader. Det finns fortfarande byggnader där dessa komponenter finns kvar, vilket bör åtgärdas.

Åtgärder:

1.9 Avlägsna PCB-fogar i stadens byggnader

1.10 Inventera andra PCB-haltiga produkter med syftet att produkterna ska avlägsnas

Förordning (2007:19) om PCB m.m. anger att sanering av byggnader ska genomföras där halterna PCB i fogar och golvmassor är över 500 vikts-ppm. Saneringen ska ha skett senast den 30 juni 2014 för byggnader uppförda eller renoverade 1956-1969, med undantag för industribyggnader. Byggnader uppförda 1970-1973 samt industribyggnader ska vara sanerade senast 30 juni 2016. Det gäller även byggnader renoverade 1956-1973 samt om golvmassa använts inomhus. Ägaren till en byggnad eller anläggning där halten är 50-500 vikts-ppm ska se till att massan avlägsnas senast i samband med renovering, ombyggnad eller rivning.

Andra typer av produkter som misstänks innehålla PCB är exempelvis:

- Små kondensatorer. De finns i till exempel lysrörsarmaturer, oljebrännare, och andra elapparater - särskilt som startkondensatorer för små enfasmotorer i äldre disk- och tvättmaskiner samt köksfläktar
- Transformatorer/flamskyddade transformatorvätskor
- Isolerrutor
- Lättoljekablar
- Kopplingsutrustning

Upphandling

Åtgärder:

1.11 Ta fram specifika kemikaliekraV (produkt/vara) och tillämpa vid upphandling av de av staden prioriterade varu- och produktgrupperna

- kemiska produkter
- hygieniska produkter
- byggprodukter
- textilier
- elektriska och elektroniska produkter
- leksaker och annan utrustning i barns vardag
- inredning
- bekämpningsmedel
- läkemedel

1.12 Ta fram övergripande kemikaliekraV (leverantör) för användning vid upphandling av varor och produkter

Västerås stad upphandlar varor, tjänster och entreprenader till ett värde av ca 2,5 miljarder kronor/år. För hela Sverige är den summan mellan 600-800 miljarder kronor/år enligt konkurrensverket. De stora summorna bidrar till att upphandling är ett effektivt styrmedel att styra mot ett minskat kemikalieanvändande.

Genom att ställa kraV på redovisning av innehåll i produkter, att kräva att produkter som offereras till staden är fria från prioriterade kemikalier samt att genom utvärdering välja produkter som ger minimal negativ påverkan på miljön och människors hälsa kan upphandling bidra till att minska förekomsten av miljö- och hälsoskadliga ämnen i staden.

Viktiga principer att beakta för kemikaliekraV vid upphandling är försiktighetsprincipen och substitutionsprincipen.

Utgångsläget ska vara att staden ska ställa kemikaliekraV på de prioriterade varu- och produktgrupper beskrivna under rubrik 5.1 - "prioriterade varu- och produktgrupper". KraVen ska utgå från den av staden framtagna

utfasningslistan. Listan är baserad på kandidatförteckningens ämnen samt SIN-listans hormonstörande ämnen. Vid kravställning ska befintliga verktyg, såsom konkurrensverkets och miljöstyrningsrådets kriterier användas. Alternativt tas kraVen fram utifrån de kriterier för kemikalier som används av miljömärkningarna som *Svanen*, *Bra Miljöval*, *EU Ecolabel* eller *andra likvärdiga alternativ*.

I dagsläget finns det fortfarande varu- och produktgrupper där det saknas godtagbara alternativ, vilket innebär att staden ändå skulle bli tvungna att upphandla en vara eller produkt trots att den innehåller kemikalier som handlingsplanen reglerar för utfasning. En möjlighet för staden att undvika detta scenario är arbeta med så kallat innovationsupphandling. Den typen av upphandling bidrar till att staden är med och utvecklar nya produkter, med målet att inga varor eller produkter innehållande särskilt farliga ämnen upphandlas.

Åtgärd:

1.13 Ta fram specifika kemikaliekraV och tillämpa på tjänster/utförande entreprenader och mark/byggtrepenörer

För att få stadens verksamhet att fungera upphandlar Västerås stad delar av de tjänster och entreprenader som är nödvändiga. Exempel på tjänster är städtjänster, tvätteritjänster, tryckeritjänster och klottersanering. I dessa fall hamnar ansvaret för vilka kemikalier som används i tredje parts händer, vilket innebär att staden har sämre möjlighet till kontroll. Kontrollen över detta måste förändras och staden ska därför ställa kraV på vilka produkter som används.

Åtgärd:

1.14 Ha rutiner för systematisk uppföljning av ställda miljö- och kemikaliekraV

Uppföljning av upphandlingskraV är viktigt för att vara säkra på att det som har efterfrågats har levererats. Uppföljning av ställda kraV är också ett bra verktyg för att utveckla kravspecifikationen till nästa upphandling. Staden ska ha en systematisk uppföljning av ställda miljö- och kemikaliekraV vid upphandling av de utpekade prioriterade områdena (5.1).

Hur uppföljningen ska genomföras avgörs från fall till fall. Exempel på tillvägagångssätt är verifikat, leverantörsförsäkran, kontroll av produkt genom kemisk analys och kontroll av leverantörens rutiner.

I åtgärden ingår, förutom att ta fram rutiner, även att genomföra uppföljningen. Uppföljning av ställda miljö- och kemikaliekraV genomförs av upphandlingsenheten som också kan behöva kompetensförstärkning för att klara detta.

Åtgärder:

1.15 Granska och revidera utbudet i beställarstödet (VIP) för att styra mot en minskad användning av miljö- och hälsoskadliga kemikalier

1.16 Använda miljömärkningsfunktionen i beställarstödet (VIP)

1.17 Utbildning i beställarstödet (VIP) och kunskap om hur man väljer/hittar miljöanpassade produkter

Utbudet i stadens beställarstöd (VIP) är i många avseenden obegränsat. Genom att minska utbudet till att endast ha ett eller några alternativ till varje vara eller produkt är det möjligt för staden att erhalla de varor som behövs till verksamheterna, men ändå styra verksamheternas inköp mot mer medvetna val ur ett kemikalieperspektiv.

Beställarstödet (VIP) har en funktion som tydliggör om varan eller produkten har någon miljömärkning, till exempel Svanen eller Bra miljöval. Denna funktion ska utnyttjas för att den som köper in varan eller produkten ska kunna göra ett medvetet val att välja bort en omärkt produkt och istället välja en som har en miljömärkning.

För att åtgärd 1.16 ska fungera hela vägen krävs det att användarna av beställarstödet har fått den kunskap de behöver för att göra rätt val. Konsult och service blir ansvariga för att utbilda inköparna på respektive förvaltning/avdelning.

Inriktningsmål 2 - Exponeringen för farliga ämnen ska minska

Effektmål:

- Senast 2016 ska 100 procent av alla byggprodukter vid all ny- och ombyggnation utförd av staden registreras i upphandlat produktvalsystem
- Minst en giftfri förskola ska ha projekterats och byggts innan 2018

Exponeringen för farliga ämnen kan ske på flera sätt; bland annat genom användande av kemiska produkter, eller då farliga ämnen avgår från varor som innehåller eller har behandlats med farliga ämnen. Kunskapen om exponering för farliga ämnen tillsatta i varor, såsom plastgolv, elektronik eller textilier, är låg. Forskning inom ämnet börjar nu visa att det kan vara, och i vissa fall är, stora risker förknippade med den här typen av exponering. Det är viktigt att staden påbörjar åtgärder som leder till en kunskaphöjning vilket stärker val av produkter vid inköp och hantering. Målet är att minska exponeringen för såväl anställda som för dem som nyttjar stadens tjänster i form av skola, omsorg och offentliga miljöer.

Barns vardagsmiljö

Åtgärder:

2.1 Pilotprojekt med syftet att inventera förskolor med avseende på inredning och utrustnings innehåll av farliga kemikalier

2.2 Inventera befintliga förskolor avseende inredning och utrustning i den dagliga verksamheten, med målet giftfri förskola

- Pilotprojekt ska genomföras och vara klart 2018

Barn är, eftersom de är små, växer och utvecklas, extra känsliga för exponering av farliga kemikalier. Förskolan är

en viktig del i barns vardagliga miljö. Det är därför viktigt att inomhusmiljön på förskolan är bra och att barnen inte utsätts för onödiga hälsorisker.

Byggprodukter och varor, såsom leksaker och möbler, som används i förskolan påverkar vilka kemiska ämnen som finns i barnens omgivning. Västerås stad måste öka kunskapen hos ansvariga i förskolan och minimera barns exponering för kemikalier i förskolan.

Pilotprojektet ska främst syfta till att ta fram en metodik för att stötta resterande förskolor vid genomförande av åtgärd 2.2.

Inventeringen och utfasningen av farliga kemikalier ska främst fokusera på kategorierna "leka, äta, sova" och då beröra följande varugrupper inom dessa kategorier:

- Leksaker och annan utrustning i barns vardag
- Textilier
- Inredning
- Elektriska och elektroniska produkter
- Material i kontakt med livsmedel

Inventeringen ska ske i syftet att byta ut inredning och utrustning som innehåller farliga kemikalier. Genom att planera för ett övergripande projekt med namnet "giftfri förskola" kan arbetet få en större genomslagskraft. Arbetet med en giftfri förskola ska även innefatta åtgärd 2.5 samt 2.6.

Begreppet "giftfri förskola" hänvisar till Miljöstyrningsrådets och Kemikalieinspektionens projekt "giftfri förskola", samt Naturskyddsföreningens "Operation giftfri förskola".

Åtgärd:

2.3 Undersöka eventuella risker med konstgräsplaner och annat material i barns idrotts- och lekmiljöer

Åtgärden har främst fokus på konstgräsplaner, men det är viktigt att ytterligare material som kan förekomma i barns idrotts- och lekmiljöer utreds.

Nämnden för idrott och friluftsliv ansvarar för idrottsmiljöer inom Västerås stad. Konstgräs är ett material som i störst utsträckning används inom idrotts- och lekmiljöer. Konstmaterialiet innehåller ofta återvunna gummigranulat från uttjänta bildäck, ett material som i många fall innehållit ett flertal ämnen med farliga egenskaper. Ur ett hälsoperspektiv är riskerna med konstgräsplaner dåligt undersökta. Ur ett miljöperspektiv för den närliggande omgivningen kan användningen innebära en lokal miljörisk. Utifrån Kemikalieinspektionens rekommendation ska Västerås stad därför inte köpa in nytt konstgräs eller liknande material som innehåller särskilt farliga ämnen som till exempel förbjudna PAH:er.

Stadens befintliga konstgräsplaner ska utredas med avseende på hur gummigranulaten lakas ur och påverkar miljön runt omkring. Möjliga effekter på hälsan hos människor som vistas nära planerna bör också undersökas genom att följa den forskning som sker på området.

Tekniska nämnden har ansvar för stadens lekmiljöer. Exempel på material som återfinns i lekmiljöer är exempelvis gungor av återvunna bildäck, sandladesarg som kan innehålla farliga ämnen och gummi-asfalt som fallskydd kring gungor och klätterställningar. Tekniska nämnden ska utreda riskerna med gummi-asfalt, dels hur det urlakas men också hur det påverkar miljön runt omkring och vilka effekter det kan ge på människorna som vistas där.

Användning av bekämpningsmedel på hårdgjorda ytor

Åtgärd:

2.4 Informera om miljö- och konsumentnämndens riktlinjer för användning av ogräsmedel på hårdgjorda ytor i staden

Kemisk bekämpning inom tätorten sker främst med syftet att avlägsna ogräs som uppstår i fogar och kanter på gator eller andra hårdgjorda ytor. Det finns en vilja i samhället att minska användningen av bekämpningsmedel och istället hitta alternativa metoder till ogräsbekämpning.

Miljö- och konsumentnämnden har under 2014 tagit fram riktlinjer för användning av ogräsmedel på hårdgjorda ytor i staden. Syftet med åtgärden är att informera verksamhetsutövare i staden om dessa riktlinjer.

Byggprodukter

Åtgärder:

2.5 Produktvalssystem för byggprodukters kemikalieinnehåll ska användas vid ny- och ombyggnation av fastigheter

2.6 Staden ska bygga giftfria förskolor med avseende på innehåll av farliga ämnen i byggprodukter

- Pilotprojekt ska genomföras och vara klart 2018

Byggsektorn står för en hög andel av användandet av material och produkter i Sverige. Uppskattningsvis används det ca 50 000 olika sorters byggprodukter i form av färg, lim, spackel, trämaterial, gipsskivor, betongtillsatser och mycket mer. De stora materialvolymerna samt byggnaders långa livslängd ökar risken för en högre och längre exponeringstid från byggprodukter, vilket kan påverka människors hälsa genom byggnaders inomhusmiljö, samt den externa miljön. Genom att redan vid byggskedet ställa krav på att produkter och varor dokumenteras och bedöms enligt något av de produktvalssystem som finns på marknaden, går det att förebygga att farliga kemikalier byggs in. Detta säkerställer att Västerås stad bygger sunda hus. Att använda ett produktvalssystem är också ett verktyg för Västerås stad att kunna påverka produktutvecklingen i en riktning mot mer miljöanpassade byggprodukter.

Ny reningsteknik för avloppsvatten

Åtgärd:

2.7 Verka för att utveckla, och testa, ny teknik för avloppsrening med syftet att minska mängden farliga kemikalier i Mälaren och uppkommet slam

Samhällets användning av kemikalier återspeglas bland annat i avloppsvatten och avloppslam i reningsverket. I första hand bör kemikalieriska förebyggas genom uppströmsarbete, men inom överskådlig tid kommer farliga ämnen att fortsätta nå reningsverket. Det gäller till exempel för läkemedelssubstanser. Det finns idag inga användbara reningstekniker för att få bort alla kemikalier från avloppsvatten. För att minska risken att kemikalier passerar avloppsreningsverket är det viktigt att nya

reningstekniker utvecklas. Det är betydelsefullt att Västerås stad och Mälarenergi bidrar till den här utvecklingen genom att till exempel samverka med universitet och andra forskningsinstanser med syftet att bidra med kunskap och testmöjligheter av ny teknik. Mälarenergi och staden bör också bidra med kunskapsuppbyggnad genom att delta vid seminarium och andra kunskapshöjande aktiviteter, samt genomföra pilotprojekt med avseende att kartlägga förekomsten av de av staden utsedda lokala fokusämnen.

Genom att bidra till att ny forskning testas och utvecklas har man möjligheten att undersöka behovet av att utöka antalet reningsteg i avloppsreningsverket ytterligare i framtiden.

Exempel på åtgärder:

- Samverka med universitet och andra forskningsinstanser med syftet att bidra med kunskap och testmöjligheter av ny teknik
- Bidra med kunskapsuppbyggnad genom att delta vid seminarier och andra kunskapshöjande aktiviteter
- Genomföra pilotprojekt med avseende att kartlägga förekomsten av de av staden utsedda lokala fokusämnen
- Utreda om avloppsreningsverkets kontrollprogram för kemikalier ska utökas.

Inriktningsmål 3 - Konsumenters kunskap om kemikalier ska öka

Effekt mål:

- Västerås stad ska genomföra 20 st. informationsinsatser om kemikalier i varor avsedda för privatpersoner till 2020

Det är ett stort problem att människors hem och arbetsmiljöer är källor till exponering och utsläpp av kemikalier. För att kunna göra medvetna val krävs det att det finns kunskap. En viktig samhällsfunktion som Västerås stad har är att sprida information till invånarna. Detta kan genomföras genom informationskampanjer, ökad information på hemsidan, utställningar på bibliotek, mässor och andra mötesplatser. Information som ger mer kunskap till människor att göra medvetna val är därför en prioriterad fråga.

Informationsinsatser

Åtgärd:

3.1 Informationsinsatser med syftet att minska hushållens användning av bekämpningsmedel

Spridningen av bekämpningsmedel från hushållen är betydande, där medel mot mossa och ogräs överväger. Spridningen av bekämpningsmedel från hushåll bidrar till en ökad mängd bekämpningsmedel i avloppsnät, vilket sker genom direkt markinfiltration, vindavdrift med mera från till exempel hustomter samt via transport av kontaminerat material till avfallsanläggningar.

Informationsinsatserna kommer att fokusera på att minska hushållens användning. Exempel på möjliga aktiviteter är:

- Artiklar och annonser i stadens alla kanaler
- Särskild informationsbroschyr för utskick och utdelning vid event och i butiker
- Informationsfilm för den lokala biopubliken

Åtgärd:

3.2 Kampanj med inriktning på farligt avfall som uppkommer i samband med fritidsbåtsanvändandet

Fritidsbåtsanvändandet i Västerås är omfattande och är en av de fritidsaktiviteter som har den starkaste kopplingen till kemikalier. Kemikalierna används till att måla på skrovet samt för rengöring och drivmedel i form av bensin och diesel. Kemikalierna riskerar att spridas till människor och miljön t.ex. genom att kemiska produkter i form av rengöringsmedel m.m. lämnas kvar på båtupställningsplatsen.

Kampanjen handlar om att öka båtägarnas kunskap om farliga kemikalier och miljövänligare alternativ. Informationsinsatserna kopplat till detta är förslagsvis att:

- Insamlingsaktiviteter av restkemikalier som uppstår i samband med fritidsbåtsanvändandet
- Utskick av informationsbroschyr till alla båtägare som hyr båtplatser av Västerås stad
- Anordna ett event vid lokala båtupställningsplatser där Vafab tillsammans med olika förvaltningar informerar om kemikalier
- Uppställning av fast inlämningsplats för kemikalier

Åtgärd:

3.3 Gemensamma aktiviteter med syftet att sprida kunskap till invånarna om kemikalier i varor och produkter

Exempel på aktiviteter som kan övervägas är:

- Deltagande i lämpliga mässor och event
- Information på hemsidor och i sociala medier
- Artiklar och annonser i stadens tidningar
- Informationsmaterial till skolor och förskolor att använda i undervisningen

Det är viktigt att nå ut till nästa generation konsumenter. En möjlig väg är att vända sig till skolor och förskolor. Stadens informationskanaler i form av tidningar, hemsidor, sociala medier, är bra redskap för att sprida information till invånarna.

Åtgärd:

3.4 Information till allmänheten genom att bland annat erbjuda studiebesök och skolinformation, med syftet att informera om farligt avfall och kemikalier i avloppet

Mälarenergi och Vafab erbjuder allmänheten att besöka deras verksamheter för att ge besökarna en bättre inblick i verksamheten samt att öka engagemanget för bland annat avfalls- och avloppsfrågor.

Studiebesök på avloppsreningsverket ska innehålla information om kemikalier i avlopp och varför det är viktigt att inte spola ner sådant som inte hör hemma i avloppet. Studiebesök på avfallsstationen ska beröra farligt avfall och vikten av att lämna detta på återbruken.

Åtgärd:

3.5 Enkätundersökning med syftet att utreda konsumenters kunskap och attityder till kemikalier

Det är viktigt att få en inblick i hur invånarnas kunskap och medvetenhet om kemikalier ökar eller minskar efter föreslagna informationsinsatser, en riktad enkätundersökning ska därför genomföras.

Enkätundersökningen ska genomföras två gånger.

Första gången år 2015 för att skapa en bild av kunskapsnivån idag. Andra gången år 2018 för att få veta om kunskap och attityder har ändrats sedan den förra undersökningen. Åtgärdens syfte är att mäta resultaten av åtgärderna 3.1, 3.2, 3.3 och 3.4.

Inriktningsmål 4 – Öka informationen och tillsynen av verksamheter med inriktning på kemikalier i varor och produkter

Effekt mål:

- Genomföra tio stycken tillsynsprojekt fram till år 2020 med inriktning på varor avsedda för privatpersoner

Det är tydligt att kemikalier i framförallt konsumentvaror har blivit ett allt större problem. Tillsyn, tillsammans med upphandling, är ett av Västerås stads främsta styrmedel för en minskad miljö- och hälsopåverkan från varor, produkter och verksamheter.

Regeringens proposition På väg mot en giftfri vardag - plattform för kemikaliepolitiken, pekar ut kommunens roll som tillsynsmyndighet och förmedlare av information som två viktiga delar för att uppnå miljö kvalitetsmålet giftfri miljö.

Kommunerna har tillsammans med Kemikalieinspektionen ansvar för tillsyn över kemikalier i varor, med uppdelningen att kommunerna har ansvar för kemikalier i varor i detaljhandelsledet och Kemikalieinspektionen har tillsyn över varutillverkare och importörer (och ev. även detaljhandeln). I varutillsynen ligger den främsta utmaningen i den stora mångfalden av varor och det stora antalet företag som tillverkar, importerar och saluför dessa. Företagen har ofta bristfällig kunskap om kemikalieinnehållet i de varor som de hanterar, vilket till viss del beror på att leverantörskedjorna är långa. Stickprov som genomförs av tillsynsmyndigheter visar inte sällan att tillåtna halter av farliga ämnen överskrids i varor. För att miljö- och hälsoskyddsförvaltningens varutillsyn ska bli effektiv krävs det en prioritering av varugrupper. Handlingsplanen för kemikalier har prioriterat enligt grupperna under rubriken "prioriterade varu- och produktgrupper".

Kemikalier i samband med undervisning

Åtgärd:

4.1 Tillsynsbesök på skolor med inriktning på kemikalier som används i undervisningen

Åtgärden är inriktad på de kemikalier som används i samband med skolans kemiundervisning. Ny teknik har bidragit till att det idag kan vara möjligt att byta ut konventionella experiment mot datorsimuleringar, med resultatet att de kemikalier som tidigare använts i undervisningen riskerar att bli kvar i skåp och annat utan att de används. Det är viktigt att dessa samlas in och omhändertas på rätt sätt, så de inte riskerar att hamna på fel plats.

Tillsynen inriktas främst på informationsspridning, men även kontroll av skolornas lagefterlevnad.

Frukostseminarier för verksamhetsutövare

Åtgärd:

4.2 Genomföra frukostseminarier för butiker och verksamheter med inriktning på kemikalielagstiftning

Informationsspridning är en viktig del i tillsynsarbetet och bidrar till att företagens förståelse och efterlevnad av lagstiftningen ökar. Exempelvis Reach-lagstiftningen är en stor och komplex lagstiftning som ställer krav på verksamhetsutövarna. För att underlätta deras kemikaliearbete och uppmuntra till lagefterlevnad ska miljö- och hälsoskyddsförvaltningen bjuda in till frukostseminarier där verksamhetsutövare får en djupare inblick i lagstiftningen.

Tillsyn av miljöfarliga verksamheter

Åtgärd:

4.3 Kontinuerlig tillsyn på miljöfarliga verksamheters kemikaliehantering

Miljö- och hälsoskyddsförvaltningen utför idag tillsyn på miljöfarliga verksamheter. I egenkontrollen finns det krav på att dessa verksamheter har en god kemikaliekontroll och förteckna de kemiska produkter samt biotekniska organismer som hanteras inom verksamheten och som kan innebära risker från hälso- eller miljösynpunkt.

Miljö- och hälsoskyddsförvaltningen ska fortsätta med denna tillsyn, samt aktivt arbeta för att utveckla denna.

Tillsyn på varor avsedda för barn

Åtgärd:

4.4 Återkommande tillsynsarbete inriktat på varor

Tillsynen kommer främst att fokusera på varor avsedda för barn inom de prioriterade varu- och produktgrupperna:

- Kemiska produkter
- Hygieniska produkter
- Textilier
- Elektriska och elektroniska produkter
- Leksaker och annan utrustning i barns vardag
- Inredning

Syftet med tillsynen är att undersöka hur detaljhandelsrutiner för kemikaliekontroll ser ut, kontroll av specifika förbud av begränsade ämnen, samt om det finns varor som innehåller mer än 0,1 procent av de ämnen som finns på kandidatförteckningen.

Tillsyn av kemiska produkter

Åtgärder:

4.5 Projekt båtottenfärger

4.6 Kontroll av kemiska produkter i butik

Kemiska produkter är blandningar bestående av två eller flera ämnen. Exempel på kemiska produkter är rengöringsmedel för städning, lim, målarfärg och lösningsmedel. Tillsynen av kemiska produkter i butik kan till exempel inriktas på kontroll av märkning, men också barnförslutande förpackningar, otillåtna bekämpningsmedel och bekämpningsmedel som säljs till konsument.

Miljö- och hälsoskyddsförvaltningen bedriver en årlig brevinspektion av mängden försälda båtottenfärger i Västerås. Tillsynen visar att den för Mälaren förbjudna Ost- och Västkustfärgen säljs i stora mängder. Undersökningar av Mälarens sediment i närheten av stadens båtuppläggningsplatser visar att ämnen som har varit förbjudna i båtottenfärger i 25 år fortfarande hittas i de övre delarna av bottensediment.

För att motverka trenden bör Västerås stad öka sitt arbete med att minska den försälda mängden giftiga båtottenfärger i Västerås. Förslagsvis initieras ett projekt där flera förvaltningar tillsammans arbetar med detta.

Uppströmsarbete riktat mot miljöfarliga verksamheter

Åtgärd:

4.7 Uppströmsarbete med syftet att kartlägga, granska och minska användningen av PRIO-ämnen hos A- och B- verksamheter

En viktig del i att minska förekomsten av kemikalier är att arbeta mot källan genom ett aktivt uppströmsarbete. Genom att ställa krav på att tillstånds- och anmälningspliktiga miljöfarliga verksamheter, så kallade A- och B verksamheter, kartlägger, granskar och minskar användningen av PRIO-ämnen kan Mälarenergi uppnå:

- Färre störningar i den biologiska reningsprocessen
  - Förbättra arbetsmiljön för dem som arbetar i reningsverken
  - Minska behovet av extra reningssteg
  - Få ett mindre förorenad restprodukt i form av slam
  - Få ett mindre förorenat vatten som går ut till Mälaren
- Punkter från Naturvårdsverkets rapport: "avloppsreningsverkens förmåga att ta hand om läkemedelsrester och andra farliga ämnen"

Mälarenergis mål är att begränsa och eliminera utsläpp av farliga/oönskade ämnen till både dag- och spillvattennätet.

Inriktningsmål 5 - Öka Västerås stads samverkan med andra myndigheter

Effektmål:

- Samverkan är initierad med alla identifierade aktörer

Kemikaliefrågorna tillhör de stora svårösta miljöproblemen där flera olika aktörer behöver samverka för att åstadkomma förändring. På senare tid har kemikaliefrågor fått ett allt större utrymme i den nationella och regionala debatten, det är därför viktigt att Västerås stad antar en aktiv roll i de samverkansformer som finns tillgängliga. Staden har ett ansvar gentemot invånarna i Västerås att driva på kemikaliefrågan ur ett kommunperspektiv.

Andra kommuner

Åtgärd:

5.1 Aktiv samverkan med andra kommuner med syftet att dela erfarenheter och kunskap

Samverkan med andra kommuner, myndigheter och organisationer är ett effektivt sätt att bygga upp kunskap och erfarenhet. I dagsläget har staden ett aktivt samarbete med kommunerna Stockholm, Göteborg, Malmö och Helsingborg med syfte att samverka i kemikaliefrågor. Syftet med gruppen är att dela erfarenheter och kunskaper, då dessa arbetar med liknande frågor. Samverkansgruppen kommer att fortsätta sitt arbete.

Landstinget i Västmanland

Åtgärd:

5.2 Samverka med Landstinget i Västmanland med målet att minska förekomsten av läkemedelsrester i miljön

Landstinget i Västmanland är ansvarig för stora delar av förskrivningen av läkemedel i Västerås. För att kunna minska mängden läkemedel i miljön krävs det att flera aktörer går samman och arbetar utifrån de egna förutsättningarna. Västerås stad bör delta i samverkan utifrån ansvaret för omhändertagande av avloppsvatten. Landstinget bör delta utifrån förutsättningen att de är förskrivare av läkemedel samt en stor användare av preparaten inom den egna verksamheten, till exempel vårdinrättningar.

När det gäller läkemedel är det svårt att kräva utbyte till miljöanpassade produkter. Många läkemedel är livsviktiga och de kan därför vara svåra att byta ut. Ändå är det viktigt att hela tiden ha ett aktivt arbete med att försöka byta ut läkemedel där det finns likvärdiga alternativ, men som är bättre ur miljöhänsyn. Exempel på ett sådant är Zon och Voltaren som innehåller diklofenak, ett ämne som finns med på Vattendirektivets prioriteringslista, och där det finns alternativ som har samma verkan men inte innehåller detta ämne.

Ett pilotprojekt där ett mindre reningsverk kopplas till Mälarenergis befintliga kommer att genomföras under sommaren 2014. Projektet går ut på att mäta förekomsten av läkemedel i inkommande avloppsvatten, men även att testa olika reningsmetoder för att minska utsläppen till Mälaren.

Kemikalieinspektionen

Åtgärd:

5.3 Samverka med Kemikalieinspektionen i tillsyns- och informationsprojekt

Kemikalieinspektionen är ansvarig myndighet för miljö-kvalitetsmålet Giftfri miljö. Årligen genomför Kemikalieinspektionen nationella tillsynsprojekt med tidigare inriktning på kemikalier i varor och Reach-förordningen. Miljö- och hälsoskyddsförvaltningen ska delta i de tillsynsprojekt som är möjliga. Västerås stad ska också ha en aktiv dialog med Kemikalieinspektionen med syftet att utbyta erfarenheter och kunskap, till exempel i upphandlingsfrågor och information till konsumenter.

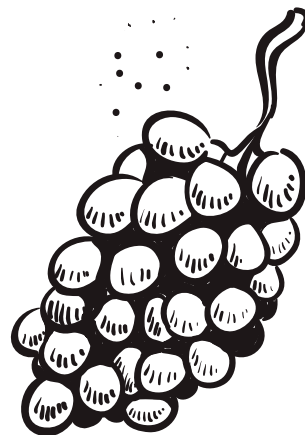
Länsstyrelsen i Västmanland

Åtgärd:

5.4 Samverka med Länsstyrelsen i Västmanland gällande kunskapsutbyte och miljöövervakning

Länsstyrelsen är en statlig myndighet som fungerar som en länk mellan kommuner och regering, riksdag och centrala myndigheter. Länsstyrelsen i Västmanland är ansvarig för de regionala miljömålen kopplade till giftfri miljö och 2008 genomfördes bland annat en kartläggning av användningen av farliga kemikalier i länet.

Det är viktigt att Västerås stad samarbetar med Länsstyrelsen i Västmanland i kemikalierelaterade frågor med möjligheten att föra upp frågor till regering och riksdag.

Inriktningsmål 6 - Öka samverkan inom Västerås stad

För att uppnå ett adekvat och strategiskt kemikaliearbete internt krävs det att stadens förvaltningar och bolag arbetar mot samma mål.

Åtgärder:

6.1 Öka samverkan mellan stadens förvaltningar och bolag

6.2 En kemikaliegrupp bestående av representanter från stadens bolag och förvaltningar ska bildas

6.3 Upprätta en rutin för hur information ska distribueras i koncernen

Flera av stadens förvaltningar och bolag berörs av kemikaliearbetet och det kommer att krävas samarbete för att kunna lösa frågorna. Samverkan kommer att krävas för att uppfylla handlingsplanens mål och åtgärder.

Bildandet av en tvärgrupp med representanter från flera av stadens bolag och förvaltningar hjälper till att stärka det egna arbetet. Syftet med gruppen är att höja stadens interna kunskapsnivå och löpande följa genomförandet av handlingsplanen. Gruppen kommer att utgöras av representanter från de förvaltningar och bolag som har intresse i kemikaliefrågan; antingen genom direkt ansvar för åtgärder i handlingsplanen eller behov av att bolla egna frågor i ämnet. Gruppen ska träffas minst 4 gånger per år och ska bland annat:

- Följa upp och ta fram förslag till uppdateringar av kemikaliehandlingsplanen
- Bidra till ökad kunskap och informationsspridning, till exempel genom omvärldsbevakning
- Verka för ökad samverkan inom staden
- Utgöra stödfunktion till förvaltningar och bolag
- Synliggöra kemikaliearbetet

BILAGA 1. LOKALA FOKUSÄMNEN

Exempelämnen för användning vid informationsspridning till invånarna.

Grupp/Ämne
Antibakteriella ämnen
Silver
Triklosan
Bromerande flamskyddsmedel
PBDE (pentabrom-difenyleter)
HBCDD (hexabrom-cyklododekan)
TBBP-A (tetrabrom-bisfenol A)
PBB (polybromerade bifenyler)
Ftalater
DEHP (Di(2-etylhexyl)ftalat)
DBP (Dibutylftalat)
BBP (Bensylbutylftalat)
DINP (Diisononylftalat)
DIDP (Diisodecylftalat)
DNOP (Di-n-oktylftalat)
PCB (Polyklorerade bifenyler)
Polyflourerade föreningar
PFOS
PFOA
Bisfenoler
BPA (Bisfenol A)
Tungmetaller
Kadmium
Bly
Zink
Kvicksilver
Krom
Koppar
Tennorganiska föreningar
TBT (Tributyltenn)
Polycykliska aromatiska kolväten
Antracen
Läkemedel

BILAGA 2. KEMIKALIEPOLICY

Denna policy anger Västerås stads generella förhållnings-sätt till kemikalier. Kemikaliepolicyen ger medarbetare i förvaltningar och bolag vägledning i det interna och externa kemikaliearbetet.

Västerås stad ska arbeta föredömligt och förebyggande med kemikaliefrågor, detta gör vi genom att hantera och använda kemikalier med försiktighet och största möjliga kunskap. Substitutionsprincipen tillämpas när det är möjligt. Vi har en förståelse för, och tar hänsyn till, att kemikalier som finns i varor och produkter kan medföra miljö- och hälsorisker.

Vi ska genom vårt arbete sträva efter att informera, och underlätta för invånarna att göra medvetna val. För att uppnå detta ska vi samverka med andra myndigheter.

Vi ska:

- Beakta kemikaliekraV vid tillämpliga upphandlingar inom staden
- I största möjliga mån minska och substituera den egna användningen av utfasnings- och prioriterade risk-minskningsämnen
- Hantera kemikalier som misstänks ge effekt på människors hälsa och miljö med försiktighet
- Alltid beakta kemikalieperspektivet vid inköp av varor och produkter
- Med marginal leva upp till befintlig miljö- och kemikalielagstiftning

BILAGA 3. KRITERIER FÖR PRIORITERADE KEMISKA ÄMNINGEN

Utfasningsämnen enligt PRIO

Ämnen som ingår i denna kategori är:

- CMR-ämnen (cancerogena, mutagena eller reproduktionsstörande ämnen), kategori 1 & 2 enligt KIFS 2005:7 alternativt kategori 1A & 1B enligt CLP-förordningen
- PBT- och vPvB-ämnen (persistenta, bioackumulerande och toxiska ämnen, samt mycket persistenta och mycket bioackumulerande ämnen) enligt REACH bilaga XIII
- Hormonstörande ämnen, se nedan.
- Ozonnedbrytande ämnen (enligt förordning 2037/2000/EG)
- Särskilt farliga metaller (kadmium, kvicksilver, bly och deras föreningar)

Utfasningsämnen är ämnen med särskilt allvarliga egenskaper. Nyproducerade varor ska så långt som möjligt vara fria från ämnen med dessa egenskaper.

Prioriterade riskminskningsämnen enligt PRIO

Ämnen som ingår i denna kategori är:

- CMR-ämnen, kategori 3 enligt KIFS 2005:7 alternativt kategori 2 enligt CLP-förordningen
- Potentiella PBT- och vPvB-ämnen (persistenta, bioackumulerande och toxiska ämnen, samt mycket persistenta och mycket bioackumulerande ämnen enligt REACH bilaga XIII)
- Ämnen med mycket hög akut giftighet (enligt KIFS 2005:7 alternativt CLP-förordningen)
- Allergiframkallande ämnen (enligt KIFS 2005:7 alternativt CLP-förordningen)
- Ämnen med hög kronisk giftighet (enligt KIFS 2005:7 alternativt CLP-förordningen)
- Miljöfarliga ämnen och ämnen med långtidseffekter i miljön (enligt KIFS 2005:7 alternativt CLP-förordningen)

Prioriterade riskminskningsämnen har egenskaper som bör ges särskild uppmärksamhet. De ska alltid bedömas i förhållande till den aktuella användningen, exponeringen och utifrån den risk som då kan uppkomma.

EU:s Kandidatförteckning

Kandidatförteckningen består av ämnen som i enlighet med kraven i Reach-förordningen har identifierats som "substances of very high concern (SVHC)". För att identifieras som ett särskilt farligt ämne enligt Reach ska kemikalien uppfylla något av följande kriterier:

- CMR-ämne i kategori 1A och 1B enligt CLP-förordningen (cancerframkallande, mutagena eller reproduktionsstörande ämnen)
- PBT-ämne enligt särskilda kriterier i Reach (långlivade, bioackumulerande och toxiska ämnen)
- vPvB-ämne enligt särskilda kriterier i Reach (mycket långlivade och mycket bioackumulerande ämnen)
- Andra farliga egenskaper som inger motsvarande grad

av oro, som till exempel hormonstörande egenskaper. Bedömning från fall till fall.

Ämnen på kandidatförteckningen är behäftade med olika krav, bland annat informationskravet som säger att "alla som tillverkar, importerar eller säljer varor som innehåller mer än 0,1 procent av ämnet är skyldiga att tillhandahålla sina kunder sådan information att varan kan hanteras på ett säkert sätt".

Minst namnet på ämnet måste anges. Konsumenter som frågar efter informationen har rätt att få motsvarande information inom 45 dagar.

Ämnen uppförda på kandidatförteckningen kan så småningom bli aktuella att skrivas in i bilaga XIV till Reach-förordningen, de ämnen som har hamnat där får inte användas eller sättas ut på den europeiska marknaden utan tillstånd från den europeiska kemikaliemyndigheten Echa. En del av kemikalierna på kandidatförteckningen är dock redan förbjudna, utan att ha blivit uppförda i bilaga XIV, i vissa typer av produkter och varor genom speciallagstiftning till exempel leksaksdirektivet.

Kandidatförteckningen är under framtagande och uppdateras varje halvår. EU kommissionens mål är att alla relevanta SVHC-ämnen ska vara upptagna på listan år 2020. För tillfället finns det över ett hundratal ämnen på kandidatförteckningen och ett tiotal ämnen på tillståndslistan i bilaga XIV till Reach-förordningen.

SIN-listan

SIN-listan, framtagen av organisationen ChemSec, består av ämnen bedömda enligt samma kriterier som EU:s Kandidatförteckning. SIN-listan består idag av 626 ämnen och inkluderar även 22 hormonstörande ämnen som har identifierats efter en grundlig genomgång av vetenskaplig litteratur och granskats av oberoende experter. Inom EU saknas än så länge kriterier för hormonstörande ämnen vilket gör att vissa ämnen inte finns med på kandidatförteckningen. I genomförandet av kemikaliehandlingsplanen kommer därför SIN-listans identifierade hormonstörande ämnen att inkluderas.

SIN-listan är ett verktyg för de företag och organisationer som vill ligga steget före lagkraven.

Lokala fokusämnen

Tanken med lokala fokusämnen är att kemikaliarbetet i staden ska vara samordnat för ett visst antal ämnen. Dessa ämnen ska främst vara prioriterade i stadens informationsarbete, samt en möjlighet att i tillsynsarbetet prioritera.

Listan grundas på följande kriterier:

- Ämnets inneboende miljö- och hälsofarlighet utifrån ovanstående kriterier för utfasnings- och riskminskningsämnen,
- Ämnen som man sedan tidigare vet att det finns behov av att arbeta med ur ett Västeråsperspektiv,
- Möjligheter för staden att vidta ytterligare åtgärder

För listan, se bilaga 1.

VÄSTERÅS STAD

För ytterligare information
kontakta Västerås stad på
021-39 00 00

VÄSTERÅS STAD